

Б
ЖКР Ж16

БИБЛИОТЕКА
БЪЛГАРСКИ ИСТОРИЧЕСКИ РОМАНИ

ГОД VI

№ 8

Я. КАЛИАКРЕНСКИ

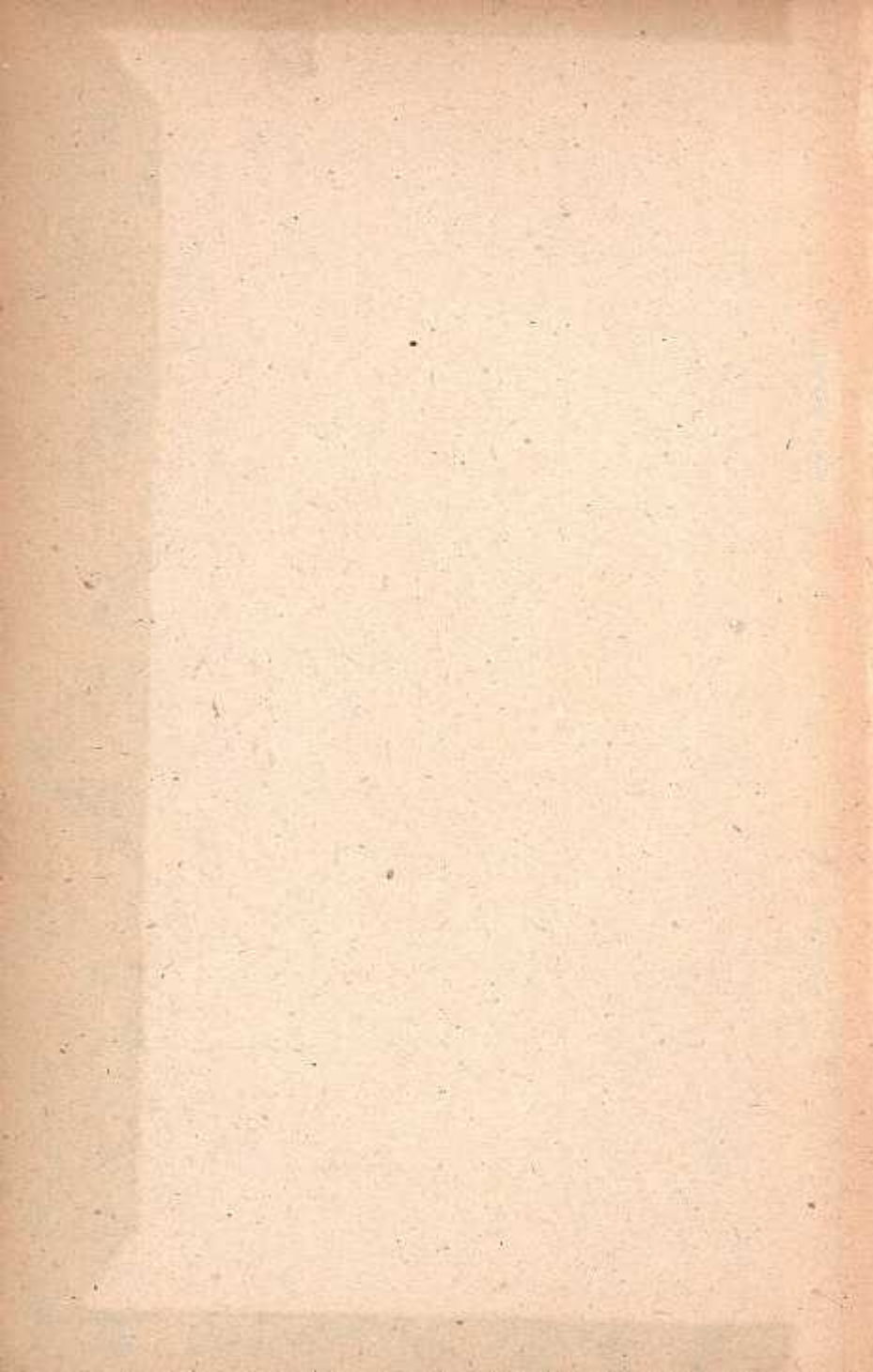
ЛЕГЕНДАТА
ЗА 40-ТЪ КАЛИАКРЕНСКИ ДЕВОЙКИ

Редакторъ: П. КАРАПЕТРОВЪ

Уредникъ: Ал. КАРАПЕТРОВЪ

Книгоиздателство и печатница „ДРЕВНА БЪЛГАРИЯ“

София

**Я. КАЛИАКРЕНСКИ | ЛЕГЕНДАТА ЗА 40-ТЪ
КАЛИАКРЕНСКИ ДЕВОЙКИ**

КНИЖАРНИЦА
СИМ. СМЕЛОНОВ & МИЛ. ДЖОЗ
РУСА

*БИБЛИОТЕКА
БЪЛГАРСКИ ИСТОРИЧЕСКИ РОМАНИ*

Редакторъ: П. КАРАПЕТРОВЪ

Уредникъ: Ал. КАРАПЕТРОВЪ

Я. КАЛИАКРЕНСКИ

ЛЕГЕНДАТА ЗА 40-ТЪ КАЛИАКРЕНСКИ ДЕВОЙКИ

Книгоиздателство и печатница „ДРЕВНА БЪЛГАРИЯ“
София

Сер Б
К 16

15

Регионална библиотека
"Докъ Габе" Добрич

Препоржчана отъ Министерството на Народното Просвѣщение съ окржжно № 3629 отъ 10. II. 1932 г. и окржжно № 1062 отъ 31 X. 1934 г., Министерството на Търговията, Промисленостъта и Труда съ окржжно № 7780 отъ 9. XI. 1931 г., Министерството на Войната съ наредба № 5 отъ 27 VI. 1930 г. и отъ Светия Синодъ съ окр. № 8549 отъ 8. XII. 1933 г. и отъ Министерството на вътрешнитѣ работи и Н. З. съ окржжно № 2706 отъ 17. II. 1936 г.

8295/1964

ОКРЪЖНА БИБЛИОТЕКА
гр. ГОЛБУХИНИ

ИНВЕНТАРИЗАЦИЯ

2015. 16. 17. 2018

Каточели и сега виждамъ дѣдо Данаила, седналъ на камъка предъ схлупената рибарска колиба, да пѣе провлачено пѣсенъта на морскитѣ девойки, акомпаниращъ на старъ сазъ; каточели и сега чувамъ треперящия му гласъ какъ реди приказката за девойкитѣ, които нѣкога се хвърлили отъ върха на стръмнитѣ скали долу, въ буйнитѣ води, — приказка, която съмъ слушалъ като юноша и която никога нѣма да изчезне отъ паметъта ми.

Бѣхъ непоправимъ немирникъ. Отвързвахъ лодкитѣ, обръщахъ кошоветѣ и хвърляхъ живитѣ още риби въ морето, разваляхъ капанитѣ за плъхове, пушахъ уловенитѣ за примамка на вѣдицитѣ водни змии и лудувахъ до нетърпимостъ. Затова тѣй често ме упрѣкваше дѣдо Данаилъ. Добриятъ старецъ! Колко неприятности му причинявахъ. Но какъ бащински той се отнасяше къмъ мене, какъ ме съветваше!

— Ела, — думаше ми умолително, — ела, мирувай и азъ пакъ ще ти разправамъ приказката за морскитѣ девойки.

Приказкитѣ на дѣдо Данаила за мене бѣха нѣщо като свръхземно наслаждение. Безъ тѣхъ моятъ буенъ животъ на юноша, миналъ въ скитничество по цѣлото крайбрѣжие отъ Балчикъ до Шабла, би билъ празенъ, глухъ и неосмисленъ. Приказкитѣ на дѣдо Данаила ме въведоха въ царството на безграничното безгрижие, чрезъ тѣхъ азъ почувствавахъ възвишеното, накопихъ за красивото, хубавото и доброто, чрезъ тѣхъ азъ опознахъ полезното и суетното въ живота и узнахъ за миналото на моята родина. Дѣдо Данаилъ бѣ човѣкъ, който разкри предъ мене книгата за славата, величието и падението на легендарнитѣ добруджански князе и войводи.

— Ела! — каточели и сега чувамъ гласа му.

Азъ веднага припкахъ въ колибата, откачахъ отъ стената стария инструментъ и му го подавахъ. Той сѣдаше на камъка, а азъ — до него на рогозката. И докато дѣдо Данаилъ настройваше саза, съ особено любопитство азъ на-

блюдавахъ неговитѣ посребрени коси, чернитѣ му влажни очи, хубавата му бѣла брада и голѣмитѣ му груби рѣце. Широкитѣ му рамене и плещи говорѣха за неговата необикновена сила — тогава, когато е билъ младъ, а погледътъ му още излъчваше воля и решителностъ.

Преди да почне да разказва, дѣдо Данаилъ винаги запѣваше пѣсенъта на приказката по почти еднообразната мелодия на баналнитѣ лазки пѣсни, тъй разпространени тогава по таянитѣ и рибарскитѣ колиби, следъ това трѣсваше глава, слагаше саза на колѣнетѣ си и започваше:

„Било нѣкога, неизвестно кога. . .

Било тогава, когато се изменили седемъ сушави години и на осмата настѣпилъ моръ. Хората бѣгали въ горитѣ, бѣгали единъ отъ други. Опустѣли селата, обезлюдили се градоветѣ. Умирали хората, умирали добитъкътъ, умирали дивечътъ въ горитѣ. Бури и хали навредъ разнасяли страшната болестъ, — и по пѣтица и кръстопѣтица тлѣели труповетѣ на поразенитѣ, а надъ тѣхъ хищни птици устройвали пищни трапези. Побѣгналитѣ въ горитѣ и полята живѣели въ постъ и молитви, несигурни за утрешния день. Неведнѣжъ клета майка е осѣмвала, притискаща въ обятия безжизнения трупъ на своята рожба, неведнѣжъ братъ до брата заспивалъ непробудно, завинаги. Самата смъртъ върлувала, косѣла живота. . .“

Той млѣкваше за мигъ, забиваше погледъ въ морето, където леко се люлѣеха рибарскитѣ лодки, полупритваряше очи и пакъ започваше:

„Било нѣкога, неизвестно кога. . .

Живѣела тогава една бедна жена. Тя имала единъ синъ и една дъщеря — годеница. Побѣгнали и тѣ отъ страшната болестъ — въ една отдалечена пещера, на стрѣмния, скалистъ морски брѣгъ. Ала болестътъ се е носѣла и по море, и по суша, и по скали, и по пещери. Молепсала годеницата, умрѣлъ и годеникътъ. Разболѣлъ се и синътъ. Легналъ боленъ и на смъртно легло думалъ на майка си:

— Напрасно сж, думалъ, майко, всички грижи, напрасно сж молитвитѣ. . . Азъ спасихъ сестра си отъ разяренитѣ вълни. Ти не знаешъ. Ние играехме на брѣга и гледахме отчаяната борба на вълнитѣ. Бѣ тъй страшно и тъй красиво! Гиганти се борѣха, гиганти ревъха. . . Тогава тя се подхлѣзна, падна въ морето и вълнитѣ я грабнаха. Но азъ я спасихъ, — извадихъ я отъ водата и я предадохъ на годеника ѝ. Ала и тѣ умрѣха. . . единъ до другъ умрѣха. . .

Ти безутешно се молѣше и азъ не посмѣхъ да те безпокоя, защото велико бѣ твоето страдание и безкрайна бѣ скръбъта ти. А още тогава трѣбваше да ти кажа всичко. Но ти тъй горещо се молѣше, майко, щото и азъ повѣрвахъ, че наистина Богъ е вездесещъ и ще те чуе.

Но не, Той не чу. Не видѣ. Той не вижда, майко. Толкова ли сж прегрѣшили хората, та Той е извърналъ лице отъ земята, що е сътворилъ? . . .

Завчера ходихъ на черква. Никого не срещнахъ, никого не видѣхъ. Вратитѣ бѣха широко отворени, а предъ свещения олтаръ лежеше мъртъвъ стариятъ свещеникъ. Цѣлунахъ студената му рѣка и запалихъ вошеница. Стана ми страшно, почувствувахъ се въ ужасъ, — Богъ убилъ своя служителъ въ собствения си домъ!

И тогава, майко, когато спасихъ сестра си отъ вълнитѣ, видѣхъ какъ морето почернѣ, какъ вълнитѣ нарастнаха, какъ се дигна водната стихия, готова да залѣе брѣга. Годеникътъ бѣше отнесалъ сестра ми и тѣ не видѣха разгнѣвеното море. Побѣгнахъ и азъ. Но бурята ме настигна и ме повали на земята. . .

Дълго следъ това азъ чухахъ какъ съскаха пѣнливитѣ води, ревѣха вълнитѣ, тъй страшно ревѣха, сякашъ търсѣха жертвата, що азъ имъ отнехъ. . . Азъ видѣхъ, майко, че смъртта се задаваше откъмъ морето. А и ти виждашъ, че буритѣ се развихрятъ отъ морските далнини. Ти знаешъ, че следъ всѣка буря смъртоносната вълна се разлива и коси живота.

Морето търси жертвата си, що азъ му отнехъ!

Бури и вѣтрове я гонятъ, търсятъ, за да я предадатъ на вълнитѣ. Морето иска жертва! . . .

И момъкътъ издѣхналъ.

— Морето иска жертва! — мълвѣли въ смъртна уплаха устнитѣ на нещастната майка.

Загубила свидни рожби, сломена отъ отчаяние, тя напуснала убѣжището си и, увѣрена въ думитѣ на умиращия си синъ, тръгнала да разправя и увещава хората да поднесатъ жертва на морето.

Народътъ ѝ повѣрвалъ. И както давящиятъ се хваща за сламката, така словата на суевѣрната и отчаяна майка подействували на умоветѣ, увлѣкли, раздвижили сърдцата, подигнали буря отъ вълнения. — Жертва! Жертва иска морето! — викали всички и трѣпнѣли предъ страшнитѣ думи.

Докато най-после наболѣлата и изстрадала народна душа отдѣхнала. — Жертва иска, ехъ, ще му дадемъ, нѣма що!

Забилн черковнитѣ камбани.

Събрали се мъже и жени, старци и деца.

Колѣничили съ смирение, съ вѣра.

Самиятъ свещеникъ изрекълъ страшнитѣ слова.

И майки и бащи цѣлунали светия кръстъ и обещали, решили, заклѣли се — да поднесатъ четиридесетъ девойки-годици жертва на морето!

Раздвижилъ се народътъ, заплакали стари и млади, — отъ радостъ и отчаяние, отъ скръбъ и утеха. И мисълъта за спасението притъпила умоветѣ, сковала сърдцата.

Деньтъ билъ хубавъ като никога. Чернитѣ буреносни облаци не се появили на небето.

Хилядното шествие тръгнало — къмъ Калиакра, на старата крепостъ, тамъ, кждето скалитѣ сж по-високи, тамъ, кждето пропастьта е отвесна. Начело вървѣли девойкитѣ-годици, избрани отъ четиридесетъ села, отъ хубави най-хубавитѣ — въ сватбени премѣни, съ китки и съ пѣсни. . .

— На Калиакра! — викалъ народътъ.

Полето и брѣговетѣ почернѣли отъ хора.

Предъ каменната врата се изправилъ старъ свещеникъ и дигналъ светия кръстъ. Народътъ колѣничилъ въ дълбоко молитвено смирение. Заглъхналъ шумътъ на вълнитѣ, чайкитѣ прекъснали своя писъкъ. Тогава заговорилъ стариятъ свещеникъ. Думитѣ му затрогнали сърдцата, дали пламенна воля на девойкитѣ. Говорилъ той непрекъснато, говорилъ, докле слънцето потънало въ бездната, докле мракъ покрилъ земята. Захласнати и като онѣмѣли го слушали стари и млади, слушали го съ трепетъ девойкитѣ, пригърнали се една друга.

— Нѣкога тукъ, — тѣй започналъ стариятъ свещеникъ, — надъ тия скали, нѣми свидетели на славно минало, въ тежка бранъ сж паднали вашитѣ прадѣди, а тамъ долу, въ черната бездна, свършили земния си животъ тѣхнитѣ майки, сестри и деца. Не сте вие първи, прекрасни девойки, що живота си тукъ ще оставите. Не сте вие първи. . .”

Рибарскитѣ лодки една подиръ друга пристигаха. Дѣдо Данаилъ трѣбваше да стане.

Тая тѣй хубава и тѣй страшна приказка, която азъ слушахъ съ напрегнато внимание, каточели ме заковаваше

на мѣсто, и не смѣхъ дори да отворя устата си. Свѣтъ, азъ дълго наблюдавахъ прегърбения старецъ, който усърдно работѣше около лодкитѣ. Но риболовътъ бѣше изобиленъ и дѣдо Данаилъ имаше още много работа. Влизахъ въ колибата, лѣгахъ и се завивахъ презглава. Струваше ми се, че ще забравя всичко, ако проговоря — ще изчезне отъ паметта ми картината на хилядитѣ бащи и майки, колѣничили предъ огромнитѣ врата, ще изчезне свѣтлиятъ образъ на стария свещеникъ, величествено застаналъ съ кръста въ ржка. Съ затворени очи мислено се пренасяхъ на Калиакра, до прекраснитѣ девойки-годеници, наредъ съ колѣничилитѣ нещастници.

На сутринта, когато първитѣ слънчеви лъчи обагряха огледално-гладкитѣ води, азъ седѣхъ вече на рогозката и чакахъ дѣдо Данаила. Чакахъ го съ нетърпение, съ устременъ погледъ къмъ Калиакра, чийто грамаденъ масивъ отърсваше последнитѣ едва видими гънки на утринния здрачъ. Съ впечатлението на дивната приказка азъ мислено бродѣхъ изъ сринатитѣ старинни стени на Калиакра, кждето толкова много съмъ се скиталъ и кждето сега сякашъ виждахъ образа на стария свещеникъ и цѣлия приказенъ миръ. Чакахъ дѣдо Данаила и горѣхъ отъ желание да чуя края на приказката, за да припна веднага тамъ, кждето нѣкога толкова майки сж плакали и кждето, можеби, се е разиграла най-голѣмата трагедия на добруджанския народъ.

И днесъ, който посещава Калиакра, удивлявайки се отъ нейната самотностъ и величие, възхищавайки се отъ страшно висналитѣ скали надъ бурнитѣ води, неволно се пренася въ миналото и сякашъ чува гласа на стария свещеникъ, отекващъ отъ всѣка скална пукнатина. Шумътъ на вълнитѣ, свистенето на вѣтъра по скалитѣ и изсъхналата трева като чели нашѣпватъ и напѣватъ скръбта на миналото и нѣкакъ неволно приковаватъ вниманието, а мислитѣ летятъ къмъ безкрая на вѣковетѣ.

Пла едновременно съ внушителния образъ на стария свещеникъ отъ приказката — въ паметта ми дълбоко се връза и образътъ на добродушния дѣдо Данаилъ. Съ чувство на дълбоко благоговение азъ и сега нося въ душата си тѣхнитѣ образи. Днесъ за днесъ, когато си припомнямъ за ония години на моето юношество и приказката за калиакренскитѣ девойки, съ внушителна сила изпква въ въображението ми прегърбената фигура на дѣдо Данаила — вѣчно

усмихнатъ, любезенъ, веселъ, тананикащъ тихо еднообразнитѣ лазки мотиви.

Но откъде той знаеше имената на старитѣ добруджански князе и войводи? Откъде знаеше той месецитѣ и годинитѣ на славното минало на забравената днесъ Добруджа?

Когато за първи пжть отворихъ страницитѣ на добруджанската история и на единъ дъхъ прочетохъ имената и подвизитѣ на Баликъ, Добротичъ, Иванко, Йолпани и други, каточели предъ мене се разтвори огромна позната врата, на прага на която изведнъжъ израстна незабравимата фигура на дѣдо Данаилъ, който съ добродушна и блага усмивка ми посочи пжтя на миналото, губящъ се въ мрака на вѣковетѣ.

Жадно прочитахъ страница следъ страница и унесенъ сякашъ чувахъ треперящия гласъ на дѣдо Данаила, който нѣкога, край брѣга на морето, редѣше дивната приказка за калиакренскитѣ девойки. Кой знае, можеби, той бѣше прочелъ сжщата история. Но не бѣше ли той неграмотенъ? ...

Прекаралъ цѣла нощъ въ безсъние, унесенъ по хубавата приказка, осъмналъ срѣдъ стрѣмнитѣ брѣгове, обрасли съ вѣковни смокини и диви орѣхи, седишь при колибата до пѣнливитѣ вълни — мислитѣ те носятъ по невидимитѣ крила на въображението и забравяшъ земното. Леко се люлѣе морето, вълнитѣ се догонватъ и сънно шумолятъ по скалитѣ. Струва ти се, че тѣ пѣятъ, или плачатъ. Каточели чувашъ гласа на стария свешеникъ. Или, по-право, чувашъ предсмъртната пѣсень на девойкитѣ. Навѣрно, тя е била тѣй тиха и печална, като сънната пѣсень на вълнитѣ. Кой знае. Можеби, тѣхнитѣ души, преселили се въ морскитѣ дълбини, чрезъ вълнитѣ пѣятъ недопѣтата пѣсень на ранната си младостъ. Можеби. Колко пжти дѣдо Данаилъ ми е разправялъ, че често той ги е виждалъ презъ луннитѣ нощи, насѣдали по скалитѣ. . .

Но ето и дѣдо Данаилъ. Прегърбенъ подъ тежестъта на кошъ смокини, той слиза предпазливо по стрѣмния брѣгъ. Той е станалъ рано и набралъ смокини тъкмо отъ оная стрѣмнина, кждето малцина биха се осмѣлили да се покатерятъ. И какъ е посмѣлъ той тамъ да иде. Нали самъ той ми е разправялъ толкова пжти вече, че презъ тихитѣ лунни нощи морскитѣ девойки устройвали тамъ луди оргии.

Азъ съмъ прекарвалъ тукъ безсънни нощи, дано видя и азъ тия приказни девойки. Ала тѣ бѣха невидими за мене. Азъ чувахъ само таинствения шѣпотъ на листата, който се сливаше въ чудна хармония съ приспивния плисѣкъ на вълнитѣ, и гледахъ пълния ликъ на луната, която, посребрила игривата грѣдь на морето, спокойно се търкаляше срѣдъ милиардитѣ трептящи звезди.

— Отдавна си станалъ, а?

— Да! И цѣла нощъ не съмъ спалъ.

— Е, да продължимъ. . .

Чудно, като никога, този пѣтъ брѣчкитѣ по челото му сж по-дълбоко врѣзани, очитѣ му иматъ другъ блѣсъкъ, а гласътъ му е почти грубъ и внушителенъ. Нѣма и баналното: „било нѣкога, неизвестно кога“. И каточели не приказка разправя, а чете на книга — сухо, въздържано, убедително:

„Стариятъ свещеникъ, който тогава говорилъ предъ крепостната врата, се наричалъ отецъ Никодимъ. Той е билъ отъ старъ и знатенъ родъ. Произхождалъ е отъ колѣното на първитѣ добруджански боляри, чиито имена отдавна почиватъ въ непрогледния мракъ на времената. Отъ дѣди и прадѣди отецъ Никодимъ бѣ слушалъ за миналото на своя родъ. Отъ ранно детинство нему бѣха внушавали величавитѣ образи на славнитѣ му дѣди, които нѣкога сж властвували въ Добруджа, и той, като порастналъ, искалъ да възвърне тѣхния духъ. Затова на всѣки новороденъ младенецъ предвещавалъ сила и бжднина: да расте и да стане могщъ като неговитѣ прадѣди. Бунтовническа била тая проповѣдь на отецъ Никодима,—и ето че започнали да го преследватъ и той забѣгналъ. Но когато настѣпила страшната морна година, като видение той се явилъ срѣдъ отчаяното си паство и въ името на Бога повелилъ имъ да последватъ героичния примѣръ на дѣдитѣ си — да се хвърлятъ въ бездната, не за да омилостивятъ разяреното море, а да спасятъ честъ и име отъ развилнѣлитѣ се похитители. Защото дваждъ повече жертви тѣмъ давали, отколкото страшната болестъ е вземала.

И тогава, когато народътъ колѣничилъ и майки притиснали своитѣ рожби въ обятията си и чувствували последното туптение на сърдцата имъ, отецъ Никодимъ е говорилъ за жестоката и юнашка брань, разиграла се нѣкога

предъ сжщитѣ врата. Той е говорилъ за самоотверженостъ^а та на гордитѣ и волеви добруджански жени, които решили да умратъ, за да не паднатъ въ ржцетѣ на неприятеля. Рамо до рамо до последния воинъ тѣ упорствували, и, когато ударилъ последниятъ часъ, тѣ полетѣли въ бездната...

За това говорилъ стариятъ свещеникъ. Говорилъ той за миналото на отчаяното си паство, за ония времена, когато добруджанци право гледали въ очитѣ смъртта. И когато отецъ Никодимъ изрекълъ последнитѣ думи, народътъ се раздвижилъ, миналото се превърнало въ настояще, отчаянието въ неописуемо чувство и избухна съ буйна неудържимостъ въ необяснимъ, лудъ ентузиазъмъ.

Съ пѣсни завели майки дъщеритѣ си надъ пропастьта. Въ пѣсень замрѣлъ последниятъ стонъ на падналитѣ върху скалитѣ.

Но тѣ не били първитѣ... "

Минутното мълчание на дѣдо Данаила ме поставяше въ мжчително недоумение. Като на кинематографическа лента въ въображението ми се изреждаха приказкитѣ за калиакренскитѣ девойки. Дѣдо Данаилъ бѣше ми разказалъ много. Но въ всѣка една отъ тѣхъ азъ ясно си представяхъ все едни и сжщи — четиридесетъ красиви девойки въ свѣтли премѣни, съ дълги буйни коси, пригърнали една друга, надвесени надъ скалитѣ, готови да полетятъ въ бездната. Та колко ли по четиридесетъ сж били? Приказкитѣ на дѣдо Данаила бѣха безкрайни, разнообразни, една отъ друга по-хубави и увлѣкателни, ала всички се свършваха съ трагичната смъртъ на четиридесетъ девойки, досжщъ приличащи една на друга, еднакви.

Сега предъ менъ се откриваше нова загадка, нова тайна, забулена съ нѣжния воалъ на приказното въ дивно хубазитѣ и пленителни приказки на добродушния старецъ. За първи пжтъ той прекжсваше приказката за калиакренскитѣ девойки, преди да се хвърлятъ въ бездната.

Дълго той замълча, пребродилъ съ погледъ ширното море. За първа пжтъ видѣхъ бърнитѣ му да потреперватъ. Тжга засѣнчваше лицето му, мжка се четѣше въ очитѣ му.

— Да, — въздѣхна старецътъ, — народътъ е увѣковѣчилъ въ дивни легенди, именно, безграничната любовъ на добруджанката-майка къмъ родината и нейното пословично геройство. И това е истина, защото живѣлъ е нѣкога отецъ

Никодимъ, живѣлъ до дълбока старостъ, откърменъ още отъ люлка съ споменитѣ и подвизитѣ на славното минало на своя родъ. . .

Тоя спрѣ дългъ погледъ на мене, прокара ржка по челото си, трепна.

— Ехъ, Добруджа! . . . Ти знаешъ ли миналото на Добруджа? Много чудни нѣща се говорятъ за нея. И всичко е вѣрно, всичко.

Азъ слушахъ съ тръпнещо сърдце.

И предъ мене се откриваше новъ праказенъ свѣтъ.

Истина е: дѣдо Данаилъ пръвъ открихна тежката завеса на миналото и ме поведе въ дълбоката древностъ на ширнитѣ добруджански поля. Оттогава азъ заживѣхъ съ други мисли. Заровихъ взоръ въ предания, потърсихъ скрити съкровища. И единъ въпросъ най-вече ме измъчваше: „кои сж тѣзи, които първи сж паднали отъ този брѣгъ?“ Дирихъ, дирихъ день и нощ. И най-сетне открихъ.

Ето:

Нѣкога въ стрѣмния прорѣзъ — недалечъ отъ Калиakra — обрасълъ съ вѣковни смокини и дивикестени, се издигаше малъкъ, но великолепенъ и красивъ замъкъ. Широки мраморни стѣпала се спущаха до самитѣ пѣнливи води, а отъ дветѣ му страни, почти отвесно на стрѣмнитѣ брѣгове, се издигаха стройни бранници, по които деноношно бдѣха въоръжени стражи.

Въ този замъкъ живѣеше стариятъ боляринъ Йолпани, дѣдо на младия Йолпани, единъ отъ премъдритѣ съветници на Иванко. Семейството Йолпани, отъ старъ кумански произходъ, се славѣше съ своитѣ бележити мъже и наброяваше много видни пълководци. Манастрасъ, прочутиятъ Манастрасъ, смѣлиятъ пълководецъ на Калояна, който първомъ така блѣскаво се отличи съ хвърковатата си конница по тракийскитѣ полета, сѣщо произхождаше отъ рода на Йолпани. Стариятъ боляринъ пазѣше въ душата си неизличими спомени за тоя храбъръ вождъ. Въ своето богато съкровище старецътъ криеше свиденъ даръ — сабята на Манастрасъ, украсена съ скъпоценни камъни, подарена на баща му следъ поражението на Балдуина. Въ неравна битка самъ Манастрасъ я измъкналъ отъ ржката на единъ храбъръ балдуиновъ вождъ.

Ала колкото пѣти благородниятъ старецъ прекрачваше прага на съкровището си, чувствуваше какъ невидима сила го възспира и той не смѣеше да погледне къмъ блѣстящата отъ скъпоценности сабя. Срѣдъ многото трофеи, събрани отъ славни походи, като неговъ дѣлъ, подарени лично отъ Баликъ, Добротичъ и Иванко — скъпи генуезки сѣдове, медни и сребърни татарски кинжали, шлемове, копия, тежки и рѣдки източни килими; златоткани възглавия, старинни статуи и икони съ позлатени ликове, завещани отъ дѣди и прадѣди, дори отъ времето на първитѣ Асеновци, както и много скъпи реликви отъ Тертеровци, близки сродници на

Йолпани; безчетни кантари злато и сребро — на стената, между кръстосанитѣ саби и копия, на тежъкѣ златотканѣ килимѣ, висѣше и мечътѣ на Манастрасѣ. На дрѣжката му блѣстѣха два грамадни кърваво-червени рубини, които искрѣха като две кървави очи — очитѣ на Манастрасѣ.

Ала затъмнена бѣ славата на Манастрасѣ: той дигна мечъ противъ своя господарь — незаличимо, вѣчно позорно петно върху свѣтлото име на благороднитѣ Йолпани.

И стариятъ Йолпани се зарече да не престѣпва прага на богатото си съкровище. Двата кърваво-червени рубини като остро копие сякашъ пронизваха старческото му сърдце, а блѣсъкътъ имѣ, който се преплиташе въ тънка искряща кърваво-червена ивица въ слънчевитѣ лъчи, като чели откриваше невидимитѣ, но убийствени слова на проклятието: клетвопрестѣпникъ, светотатъ! Това измѣчваше и болезнено тежеше на сърдцето на благородния Йолпани, който неведнѣжъ горко и неутешно обливѣ въ сълзи миналото на славния си родъ . . .

Една хубава, тиха привечерь по бранницитѣ забиха барабани. Засвири бойниятъ рогъ и дветѣ тежки крила на вратата се отвориха. На прага застана благородниятъ Йолпани, наметнатъ съ тежка болярска мантия, съ препасанъ мечъ. Той устреми погледъ къмъ морето. Тихиятъ вѣтрець отвѣваше бѣлитѣ му кждрици, вѣючитѣ му горѣше радостъ.

По огледално-гладкитѣ води на тихия заливъ леко се плъзгаха нѣколко лодки, карани отъ по дванадесетъ реда гребци. Въ първата лодка бѣ младиятъ Йолпани — пратеникътъ на Иванко, който се бѣ завърналъ отъ Цариградъ, кждето бѣ сключилъ търговски договоръ съ Генуа.

Цѣли три месеци старецътъ очаква завръщането на племенника си. Ето сега, вече три дни откакъ корабитѣ пристигнаха, и отъ три дни младиятъ Йолпани бѣ при Иванко. Презъ това време стариятъ Йолпани преживѣ мѣчителни и неспокойни часове. Мрачни мисли го измѣчваха. Дали Иванко бѣ недоволенъ отъ условията на сключения договоръ или пъкъ преговоритѣ сѣ пропаднали? Но това той не допускаше. Защото генуезцитѣ биха се съгласили и на тежки условия; тѣхнитѣ търговски интереси бѣха тѣсно свързани съ всички западно-черноморски пристанища, които бѣха подъ властѣта на Иванко.

Старият благородникъ сърдечно пригърна племенника си и двамата се изкачиха по стъпалата.

Последнитѣ слънчеви лъчи трептѣха по развълнуваното море. Бѣ тихо. Вълнитѣ иѣкакъ шеметно плѣскаха о мраморнитѣ стъпала, а отъ стрѣмнитѣ брѣгове долиташе таинственото шумоление на листата на гжститѣ смокини и диви орѣхи.

На Калиакра пламна голѣмиятъ огнь, по бранницитѣ забиха барабани. Желѣзнитѣ вериги на подвижнитѣ стълби заскърцаха — зловещъ шумъ, нарушаващъ мъртвата тишина и покоя на бавно припадащата нощъ. По дветѣ стройни бранници на малкия замъкъ пламнаха огромни факли, чиито отражения заиграха като огромна кървава ржка по тихо-развълнуваната грѣдь на морето.

На верандата, украсена съ шесть реда изящни колони, които на горната си частъ завършваха съ изваяни отъ черенъ мраморъ лѣвски глави, на разкошно постлани каменни столове, беседваха двамата велможи.

Мраченъ и замисленъ бѣ младиятъ Йолпани. Словата му се редѣха бавно, тежко. Погледътъ му неспокойно обгрѣщаше ширнитѣ води и се втрещваше въ далечината, кждето огньоветѣ на Калиакра като огнени змии играеха надъ тъмнитѣ води.

Той разправяше за богатата столица на Византия, за сторения му тържественъ приемъ, за успѣшното подписване на договора, за подновеното и установено вече приятелство на Иванко съ генуезцитѣ, но въ гласа му звучеше нотка на неизказана душевна мъка. Мрачни мисли гнетѣха ума му.

Съ пожънатия успѣхъ въ византийската столица и съ хубавитѣ впечатления отъ тамъ, той носѣше и нерада вестъ на своя господарь и на своя народъ.

— Азъ изпълнихъ повелята на Иванко, — съ мъка довърши младиятъ Йолпани, — но защо той не благоволи да чуе за опасността, която ни заплашва? Защо ме изпрати съ мраченъ погледъ и заповѣда едва следъ три дни да се явя при него?

Замълча Йолпани, мълчеше и стариятъ благородникъ. Чувахе се само приспивниятъ ромонъ на вълнитѣ, които се плискаха подъ нозетѣ имъ. Съ облакѣтени на ржце глави седѣха мълчаливи двамата войводи, задълбочени въ тежки мисли.

Стариятъ Йолпани, унесенъ, плуваше въ блаженството на своето минало: въ въображението му се ширѣше бойни-

ятъ станъ на Баликъ, летящата конница на Добротича, мощната му флота, разперила платна къмъ далечния мало-азийски бръгъ, растящата слава на малката му родина и непоколебимата мощъ на нейнитѣ господари, чиито имена проникнаха далече задъ планини и морета... Само четири години се бѣха изминали отъ последния походъ. И въ продължение на четири години разпуснатитѣ на свобода храбри воители забраздиха, обработиха и обърнаха скитскитѣ равнини на цвѣтущи градини. Както тия самоотвържени полски чеда умѣеха да обуздаватъ и възсѣдатъ дивитѣ коне и да летятъ подъ звука на бойния рогъ, така тѣ умѣеха да браздятъ съ рало и твърдия черноземъ. Отъ Калиакра до Мидия, славната крепостъ на Добротичовия братъ Тодоръ, се вълнуваше буйна пшеница и хиляди стада препускаха по тучнитѣ поля. Тѣй е било винаги по тия хлѣбородни поля следъ всѣко народно бедствие, следъ всѣка опустошителна война...

Задълбоченъ и унесенъ, тѣй мислѣше стариятъ Йолпани. Величава гордостъ се разливаше по жилитѣ му, опиваше сърдцето му и той цѣлиятъ живѣеше съ радостта на народа, на своя народъ.

Но въ сжщото време други мисли вълнуваха младия Йолпани. Човѣкъ съ всестранни познания, далновиденъ държавникъ, даровитъ, съ предприемчивъ умъ, той предвиждаше печалния край на Иванковото владичество. Дълбоко въ душата му се гнѣздѣше злокобно предчувствие. И докато стариятъ Йолпани доволно се носѣше подиръ военната слава и творческия подемъ на добруджанскитѣ князе, младиятъ боляринъ всецѣло бѣ погълнатъ отъ мисълта за неизбѣжната напасть, която съ гигантски стѣпки замиташе и унищожаваше Балканския полуостровъ.

Младиятъ предвиждаше нещастieto. Черни облаци се трупаша надъ българската земя. Неброими турски пълчища идѣха отъ югъ, заливаха като вълни земята, проливаха рѣки отъ християнска кръвъ, рушеха църкви и дворци.

Презъ краткото си пребиваване въ византийската столица, кждето има щастieto да размѣни мисли съ видни държавници и военачалници, той се увѣри, че опасността, която дойде отъ Мала-Азия, скоро ще залѣе християнскитѣ народи. Неговата далновидностъ ясно предвиди затъмнението на свѣтлия кръстъ и победното възшествие на полумесеца. И едва удържащъ мжката, която болезнено свиваше сърдцето му, презъ сълзи той прошѣпна:

8295/1964

— Иди! Иди при Иванко! . . .

Въ тъмната нощъ, нейде надъ морето, плачевниятъ писъкъ на залутана чайка процепи тишината. Черни прилепи се закржжиха. Пърхането на крилетѣ имъ напомняше нашествие на странствуващи зли духове.

— Иди при Иванко! — повтори той съ тихъ шъпотъ.

Думитѣ на младия Йолпани сякашъ се изтръгваха отъ гърдитѣ на цѣлъ народъ, който стене и пѣшка, който безпомощно простира ржце, очакващъ въ трепетна тревога появата на нѣкой смѣлъ вождъ, който да поведе пълчища противъ страшния врагъ и да спаси християнскитѣ народи. Но тѣ замираха безъ отвѣтъ въ таинственото шумоление на вѣковнитѣ смокини по стрѣмния брѣгъ.

Мълчеше старецътъ, не проговори — така бѣ мълчалъ и Иванко, когато слушаше за турската напасть.

— Иди! Иди при Иванко! — отново поде съ умоляващъ гласъ младиятъ боляринъ. — Иди и му кажи, че приближава последниятъ день, иде обща гибелъ, свѣтътъ загива. . . Християнскитѣ владетели, деспоти и войводи, доброволно отварятъ вратитѣ на своитѣ крепости на дивитѣ азиатски орди. Заслѣпени въ братски междуособици, тѣ търсятъ тѣхното съюзничество и тѣхната подкрепа, безъ да мислятъ, че съ собствени ржце подписватъ смъртната си присжда. Общото недоволство, кървавитѣ междубратски метежи изтощиха силитѣ, подкопаха изоснови всѣко единство, вѣрата изчезна! Отъ Дунавъ до Бѣло-море, отъ Черно-море до Адриатическо християнскитѣ народи сж подхвърлени на тежко материално и душевно падение. Вмѣсто да се съюзятъ владетели, войводи и жупани за единна борба противъ общия врагъ, тѣ измжчватъ и ограбватъ народа си, отнематъ му радостта, живота, — отнематъ му синоветѣ, налагатъ тежки тегоби. Отчаянието нѣма предѣлъ, обезвѣрениятъ народъ е стадо за плячка. Той предпочита чуждото господство, защото колебанието и несигурността подхранватъ въ него вѣрата и надеждата за желаната свобода, за миръ и спокойствие. Прелѣ се чашата на търпението, съзнанието се помрачава, достойнството изчезва, добродетельта се губи. Закрепнала е вече вѣрата, че новото завоевание не носи нищо друго, освенъ смѣна на господари. Византийскитѣ военачалници се отдали на постъ и молитви; надѣватъ се и чакатъ спасение отъ Бога — чакатъ чудо. Най-доблестнитѣ синове сж побѣгнали въ мѣнастиритѣ. Въ молитви и ленность убиватъ тѣ тамъ скжлото си време, нехаятъ, не ми-

слятъ, не разсждаватъ. . . Иди, иди при Иванко! Иди и му кажи това, което и азъ му казахъ: да прати вестители въ Търновградъ и при Шишмана, а самъ да повика войската си. Византия е погубена. Надъ нейнитѣ златни кръстове се издига вече полумесецътъ. Балканитѣ очаква сжщата участь. . .

Стариятъ войвода не изслуша до край. Той това знаеше, а всепакъ не вѣрваше.

Младиятъ Йолпани имаше право, говорѣше истината. Той не се лъжеше. Сжщо тъй той бѣше предвещалъ печалния край на похода противъ генуезкитѣ колонисти въ Кримския полуостровъ, предприетъ по настояването и внушението на побѣгналия венецианецъ Джиовани Муаццо. Тогава младиятъ Йолпани едва не изпадна въ немилость, защото сиѣло се противопостави на вмѣшателството на чужденеца, който, използвайки добрината и гостоприемството на Добротича, плетѣше личнитѣ си интереси съ користна целъ. Младиятъ Йолпани го сравняваше съ прочутия каталонски разбойникъ Беренгеръ, легендарниятъ демонъ на свещения Атонъ, кждето преди единъ вѣкъ се бѣ загнѣздилъ, ограбваше мнастиритѣ, измжчваше монаситѣ и светотатствуаше съ светитѣ мощи, алченъ за богатство и плячка. Не бѣше ли и този байло втори Беренгеръ, избралъ за центъръ на действие богатитѣ Добротичеви земи? Ала тогава не го изслушаха. И краятъ бѣ печаленъ — много храбреци оставиха коститѣ си въ Кримъ, флотата бѣ разнебитена. . . Сега младиятъ Йолпани се позова на миналото, молѣше се, настояваше.

Стариятъ войвода стана и съ бавни крачки се оттегли. Стжпкитѣ му заглѣхнаха къмъ малкия параклисъ.

Пламъцитѣ на огромнитѣ факли, раздухани отъ постепенно засилващия се вѣтъръ, като чудовищни огнени езици лижеха тъмнината и нѣкакъъ страхотно пропѣлзяха по развълнуваното море.

До късни зори стариятъ Йолпани остана колѣничилъ въ малкия параклисъ на замъка. Въ мжчително бдение зорницата завари младия Йолпани на верандата, опрѣлъ се о мраморната колона, съ тежко оборена глава.

Първитѣ вести за падането на тракийскитѣ войводства подъ турска власть завариха Иванко въ пѣленъ разгаръ на държавно строителство. Търговия, земедѣлие и скотовѣдство бѣха достигнали върха на своето развитие.

Следъ несполучливия походъ въ Кримския полуостровъ Иванко разпусна войската си, подари много коне. Четиридесетъ кантара злато и толкова сребро отпусна хазната му за земеделски сѣчиза, храна и други пособия. Многобройни гръцки, венециански, генуезки и други платноходи пълнѣха пристанищата. Край китнитѣ гори се основаха много селища, изкорениха се голѣми пространства храсталаци, изкопаха се много кладенци. Хвѣрковатата конница на сърдцатия войвода Сеславъ унищожи и последнитѣ разбойнически вилнения, животътъ бѣше осигуренъ, пжтищата станаха безопасни. Безкрайни кервани пресичаха надлъжъ и наширъ просторнитѣ полета. Цѣли пространства се засѣха, многобройни стада се ширѣха по сочнитѣ пасища. По крайбрѣжието силно се разви лозарството и на много мѣста бѣха издигнати красиви дворци.

Безспиренъ трудъ кипѣше отъ единия до другия край на Добротичевитѣ земи, въ миръ и спокойствие живѣеха бояри и селяни. Пѣсенята на ранобудния орачъ, сладкозвучниятъ кавалъ на пастиря, както и волната пѣсенъ на моряка отъ ранни зори до късна вечеръ славѣха трудовия животъ, свободата. Бѣ хубаво, бѣ радостно. Тая богата и плодородна страна, арена на кръвопролитни и опустошителни войни, живѣеше щастливи години, въ радостъ, доволство, спокойствие и миръ. . .

Седмица вече Иванко не излѣзе отъ своитѣ покои. Седмица вече въ княжеския дворецъ непрекъснато сновѣха бояри и войводи.

Народътъ, свикналъ често да вижда любимия си господарь, започна да шушука и да сплита всевъзможни предположения.

Какво става въ Калиакра? Защо непрекъснато заседава съветътъ на войводитѣ? Всѣки се питаше и никой не знаеше.

Една прекрасна утринъ тежкитѣ врата на Калиакра се отвориха. Иванко и свитата му, възседнали буйни коне, се пуснаха по широкия друмъ. Като прекосиха вълнуващата се изкласила пшеница, тѣ се спрѣха на възвишението, където наскоро бѣха издигнати петъ сигнални могили. Отъ тая височина се откриваше великолепна картина: необятна разнина, на мѣста излъстрена съ избуяла златокласна пшеница, на мѣста съ китни гори и богати, тучни пасища. Въ облаци

отъ прахъ се губѣше въ далечината чарда коне, а тукъ-таме пълпѣха вакли стада. Погледътъ пребродваше чезнешитѣ въ необята хлѣбородни полета.

Дълго стоя тукъ Иванко. Радостъ изпълваше гърдитѣ му, но сълзи бликаха отъ неговитѣ очи — това видѣха всички войводи и всички наведоха глави.

Каква мъка терзаеше душата му, какво тежеше на благородното му сърдие?

Мраченъ и мълчаливъ стоеше деспотъ Иванко, мрачни и мълчаливи стоеха войводитѣ.

Далечъ предъ тѣхъ, на хоризонта, кждето морето чъртаеше своята млѣчна линия, като сѣщински изполини се мърджелѣха бойницитѣ на Калиакра — силно укрепената и непревзимаема Иванкова столица.

Очитѣ на Иванко се устремиха къмъ Калиакра. Изведнѣжъ блѣсъкътъ имъ потъмнѣ. Сякашъ предъ неговия погледъ не се ширѣше дивната му столица, кацнала на самия черноморски брѣгъ, а каточе шарѣха очитѣ му по чудовищно-разрушени дворци, срутени бойници, димящи съсипни, разсѣчени тѣла на храбри воини. . . Прокобна мисль засѣни свѣтлия му умъ. Дълбоки брѣчки се изрѣзаха на челото му, очитѣ му се просълзиха.

Тамъ, кждето се бѣлѣеше престолниятъ градъ, съ стройно издигнатитѣ бранници, озарени отъ пурпура на слънчевитѣ лъчи, сега той виждаше сякашъ налетѣлитѣ неприятелски орли и геройската бранъ на малцината храбрости, надъ чиито тѣла победно минава врагътъ. . .

И изведнѣжъ, като пробуденъ отъ дълбокъ сънь, той тръсна глава и се обърна къмъ войводитѣ:

— Кратки бѣха и като хубавъ слънчевъ день отлетѣха щастливитѣ години надъ благословената отъ Всевишния земя. Нова опасностъ ни застрашава, нова страшна бранъ ни очаква. Да пазимъ нашата родина като зеницата на очитѣ си! . . .

Каточели не Иванко говорѣше. Каточели говорѣше другъ, а не гордиятъ, суровъ и мраченъ деспотъ Иванко. Гласътъ му бѣ промѣненъ до неузнаваемостъ, слабъ. Ръцетѣ му, стиснали поводитѣ на коня, треперѣха. Главата му сякашъ бѣ потънала въ гърдитѣ. Очитѣ му сълзѣха.

Той не довърши мисльта си. Смушка коня и съ бавни крачки се отдалечи. Мълчаливи, съ заледени погледи, устремени единъ въ другъ, го последваха войводитѣ.

Връщането на младия Йолпани отъ Цариградъ, който тъй обстойно и убедително изложи положението на християнскитѣ народи въ навечерието на отоманското завоевание, подхвърли Иванко на истинско мжчение. Не напразно той цѣла седмица се отдаде на размишление. Дни на тежко изпитание, кошмарни нощи прекара деспотъ Иванко. Въображението му рисуваше сърдцераздирателна картина. Той виждаше падането на държавата си и неизбежната гибель на своя народъ. И би рекълъ човѣкъ, че самото Провидение бѣ го подканило да се отдалечи отъ своитѣ чертози и отдалечъ да погледа, да обгърне съ погледъ това, що е създалъ, що е градилъ и творилъ въ продължение на редъ мирни и честити години.

Наистина, Иванко за последенъ пжтъ погледна своята малка, но дивна столица — отдалечъ, така, цѣлата, съ всичкитѣ ѝ стройни бранници, съ цѣлата ѝ пленителна кокетностъ на хубавитѣ каменни постройки и разкошни градини.

Навѣрно, нѣкаква таинствена сила или, можеби, духътъ на славнитѣ му прадѣди му бѣха внушили да излѣзе и отдалечъ да скжта въ съкровищницата на душата си красивия изгледъ на столицата си, за да го погребе по-сетне неизвестно кжде съ себе си и съ цѣлото си воинство. И както прахътъ, подигнатъ отъ стоманенитѣ копита на свитата му, изчезна въ ясниа просторъ, така и Иванко потъна въ мрака на вѣковетѣ. Но заедно съ него потъна въ бездната на историческата неизвестностъ и единъ малъкъ, но достоенъ и мощенъ народъ, за чиято беззимена и трагична сждба безспирно говорятъ потъналитѣ въ бурени развалини на Калиакра и величествено-страшнитѣ скали. . .

Княжескитѣ дворци бѣха силно освѣтени. Войводи и боляри неспокойно сновѣха, спираха се, размѣняха шпънишкомъ по нѣколко думи и като сѣнки потъваха въ тъмнината. Подъ игривата свѣтлина на огромнитѣ факли нѣкакъ скранно изглеждаха силуетитѣ на буднитѣ стражи, които при всѣки шумъ отъ стжпки тропаха съ дългитѣ дрѣжки на копията си по каменнитѣ плочи.

Иванко бѣ свикалъ великия войводски съветъ.

Въ тържествено освѣтената зала, гдето войводи и боляри по редъ заеха своитѣ мѣста и стоеха съ наведени глави — като окаменени — срѣдъ гробно мълчание, младиятъ Йолпани изложи положението. Той говорѣше бавно,

тежко. Думитѣ му, огнени копия, се забиваха направо въ сърдцето и извикваха сълзи. Следъ това той прочете златопечатното писмо на Шишмана, който канѣше Иванко на дружна брань противъ общия врагъ. А накрай, съ тържественъ гласъ, прочете и волята на Иванко: — всички войводи да свикатъ вѣрнитѣ си воини подъ прѣпорцитѣ и да ги поведатъ на дългъ походъ.

Войводи и боляри на крака изслушаха княжеската повеля. Въ очитѣ имъ ярко пламна желанието имъ мигъ поскоро да застанатъ начело на своитѣ отряди и да ги поведатъ къмъ нови победи.

Още тогава десетина конници полетѣха къмъ всички направления да възвестятъ волята на Иванко. Отъ високата бойница на главната крепостъ ечна боенъ рогъ. На близкитѣ могили пламнаха огньове, а татъкъ нейде изъ сумрака войници запѣха бойни пѣсни.

Зазори се. Като никога цѣлиятъ хоризонтъ и морето пламнаха, — сякашъ деньтъ се раждаше въ кървави пелени. Бѣ ли това знамение? ... Въ тая утринь първитѣ слънчеви лъчи сякашъ съ кървави цѣлувки оросиха брѣговетѣ и ширнитѣ поля.

Седмица се измина въ трескаво приготвление. Пешаци и конници неприкжснато прииждаха. Петъ хиляди пешаци и хиляда конници бѣха готови. И въ една прекрасна ранна утринь тѣ тръгнаха — горди, съ дигнати глави, съ радостъ и пламъ въ очитѣ. На брань зовѣха бойнитѣ тръби и барабани. Тревожно, но тържествено биеха клепалата. Хиляди жени и деца постилаха пжтя имъ съ цвѣтя. Тѣ тръгнаха съ крепка вѣра въ душитѣ — къмъ победа.

Въ стройни редици, бавно и тежко, се движеше Ивановото воинство. Тихиятъ вѣтрець, идець отъ далечнитѣ морски простори, развѣваше прѣпорцитѣ и тѣ плущѣха.

Заминаха.

Не се чуваха барабанитѣ, заглѣхна въ необята последниятъ звукъ на бойния рогъ. Народътъ се разотиде и сякашъ Калиакра се обезлюди. Само клепалото на „Св. Никола“ продължаваше тежко и тжжно да бие и още по-тжжно да екти надъ скали и поля. Сякашъ плачеше. Сякашъ пригласяше на плача на хилядитѣ майки и сестри, на жалбата имъ по заминалитѣ бащи и братя.

Въ Калиакра остана стариятъ Йолпани съ вѣрния си боенъ другарь, войводата Вѣнцеславъ. Мѣстото на младитѣ воини-стражи въ крепостъта заеха бѣловласи старци.

Три дена следъ заминаването на воинитѣ благородниятъ Йолпани слѣзе въ своя замъкъ. Захвърли боярската наметка, грабна чука и длетото и се изправи предъ голѣмата каменна плоча, грижливо уравнена въ една скала, о която сълзѣха безбройни капчици бистра вода като ситни елмази. На тая скала стариятъ войвода дълбаеше важнитѣ дати на събитията, станали презъ господството на тримата владетели на Карвунската областъ. Съ ревностъ той изрѣзваше твърдата скала. И това му доставяше неизказано удоволствие. На нея бѣха нанесени датитѣ на ония дни, споменътъ за които възнасяше стареца въ сладостно опиянение и неописуемъ възторгъ. Често той се изправяше предъ нея: съ трептящо отъ радостно възхищение сърдце той се ровѣше въ недалечното минало, — издълбанитѣ въ скалата цифри редѣха въ чудна последователностъ картинитѣ на славни времена, на опияняващо съ величието си минало. Той се унасяше, изнадаше въ тържественъ екстазъ и вънъ отъ себе си възкличаваше:

— Бѣше и ще бжде!

Ситнитѣ като бисери капчици, които трептѣха на скалата, нѣкакъ мълниеносно се догонваха, излччваха се въ разноцвѣтни отражения, събираха се, образуваха едно цѣло и сякашъ редѣха грубо издълбанитѣ цифри въ особена, чудна за окоето свѣтлина, проблѣсваха и изчезваха.

Ето, проблѣсва годината 1325 — провъзгласяването на архонтъ Баликъ за самостоятеленъ владетель на Карвунската областъ.

Бисернитѣ капчици съ шеметна бързина се догонватъ, въртятъ се въ свѣтлия кръгъ на хилядитѣ краски, редятъ и една подиръ друга образуватъ годинитѣ: — 1346, хиляда конника, хиляда летци, начело на двамата брата на Баликъ, Тодоръ и Добротичъ, заминаватъ за Цариградъ на помощъ на императора Иоанъ V Палеологъ; тамъ кили кървава междуособица между императора и узурпатора Кантакузинъ... 1374, походътъ за Трапезундъ, тоя тѣй славенъ походъ за изгонването отъ престола на Андроникъ Комнинъ въ полза на законния наследникъ Михаила, синъ на императоръ Иоанъ Палеологъ и зеть на Добротичъ... 1383, злополучния походъ предприетъ противъ генуезкитѣ колонисти въ Кримъ... 1385, една черна дата, тжжна година — смъртъта на Добротичъ...

Бисернитѣ капчици се вѣртятъ, нижатъ се и редятъ въ веригата на миналото години и дати, които тѣй сладостно и нѣжно гѣделичатъ душевнитѣ струни и говорятъ право на сърдцето за подвизи и слава.

Стариятъ Йолпани се опомва, пристѣпя до скалата, замахва чука и забива длетото. Първата цифра на годината 1387 се врѣзва въ скалата — съюзяването на Иванко съ Шишмана и походътъ противъ полумесеца.

И всѣки день старецътъ дълбаеше твърдата скала. Работѣше съ усърдие, съ въодушевление и, колкото пжти забиваше длетото, чувствуваше какъ отъ гърдитѣ му се излъчва нѣкаква неземна радостъ.

Желаната година се врѣза дълбоко, широко, дори чудно хубаво сравнително останалитѣ цифри. Годината 1387 нѣкакъ ярко и внушително се отличаваше отъ другитѣ — цифритѣ бѣха по-голъми, по-дълбоки, по-правилни и еднакво раздѣлени.

Стариятъ войвода издълба още една година. Можеби, той издълба въ скрижалитѣ на вѣковетѣ единъ славенъ походъ, а можеби, записа последния залѣзвашъ свѣтълъ день на своята скжна родина, защото 1387 се врѣза незаличимо дълбоко въ сърдцето, въ душата му. И старецътъ заживѣ съ нея. Тя го носѣше по въображаемитѣ следи на Иванко, носѣше го по далечни и неизвестни бранни полета. И всѣки день, следъ дълго престояване предъ скалата, стариятъ Йолпани се усамотяваше въ малкия параклисъ на замъка, кждето, колѣничилъ предъ иконостаса, повтаряше отъ все сърдце, отъ все душа:

— Слава на оржжието имъ! . . .

Изминаха се седмици, месеци, година. Полетата опустѣха, нивитѣ останаха непожънати. Натежалитѣ съ обиленъ плодъ класове клюмнаха, пресушиха се и отрониха семето върху рохкавия черноземъ. Завѣдиха се много плѣхове, ята черни врани съ зловещо грачене оглушаваха пустиннитѣ полета.

Черна прокоба — знаменне за голѣмо нещастие, народна беда!

Въ пристанищата нарѣдко се вестяваха платноходи отъ далечнитѣ морета. Явенъ признакъ, че тѣ бѣха наети съ пренасянето на отоманскитѣ войски. Такава иълва се разпространи. И тя разрастна, проникна въ наболѣлата душа на

обезвѣрения народъ, който, отчаянъ и обезнадежденъ, се трупаше предъ вратата на Калиакра и очакваше блага вестъ.

— Къде е Иванко? Где сж доблестнитѣ войводи, къде сж храбритѣ воители?

Това се чуваше навредъ, това повтаряха всички—мало и голѣмо. А отъветъ — отникъде. Всѣко едно питане замираще въ мжчително мълчание. Говорѣше се за страшна кръвопролитна битка, при която рѣки отъ човѣшка кръвъ потекли. Но къде? Никой не знаеше. Само крилатата мълва се носѣше отъ уста на уста, предаваше се съ невъобразимо преувеличение, тѣчеше легенди, небивали нѣща, нарастваше въ картината на небивало човѣшко изтрѣбление и нѣкакъ необяснимо и неусѣтно замирише въ пѣсенята на съкрушената отъ печаль майка. Роденитѣ предъ това време деца и тия, които още сучеха отъ майчинитѣ си гърди, не изпитаха нѣжна майчина ласка, не чува радостни и гальовни думи. Каточели цѣлото имъ сжщество бѣ пропито отъ мжката по заминалитѣ неизвестно къде бащи, защото не детска пѣсенъ ги приспиваше въ люлката, а пѣсенята на отчаянието и скръбта, стѣкиена отъ горка майка въ напразно очакване...

Тѣй се заредиха студенитѣ, дъждовни, есенни дни. Завѣ мразовитѣ вѣтъръ и по пустиннитѣ полета забродиха гъсти мъгли. Би казалъ човѣкъ, че огроменъ трауренъ плащъ бѣ обгърналъ Иванковата държава и притисналъ въ скръбъ сърцата на всички, а невидимитѣ криле на времето пърхаха на пжтъ къмъ вѣчността. Народътъ се луташе въ отчаяние, животътъ гаснѣше.

Само единъ още вѣрваше въ Иванковото възвръщане. И неговиятъ старчески гласъ съ вѣра кѣнтѣше въ малкия параклисъ на замъка:

— Слава на оржието имъ!

Вѣрваше, твърдо вѣрваше стариятъ Йолпани.

Въ мжчително ожидание още една година се търкулна въ бездната на вѣковетѣ.

Съ крепка вѣра и надежда Йолпани се изправи предъ скалата, за да издълбае още една година — годината на страданието, на мжкитѣ, на отчаянието, на неизвестността. И звънна длетото о твърдата скала. Ситни парченца искрѣха подъ всѣки ударъ. Ала не бѣше издълбалъ още първата цифра, и чу гласъ. Обърна се. Кой можеше да прекрачи рова на дълбокия прорѣзъ, кой можеше да дойде до това свято мѣсто за стареца?

Недалечъ отъ него бѣше застаналъ старъ воинъ. Дрехитѣ му бѣха кални, окжсани, ножницата му бѣ празна. Очитѣ му сълзѣха, гласътъ треперѣше, той залиташе:

— Отъ снощи препускамъ безспирно... Турскитѣ войски сѣ предъ Дръстъръ!

Йолпани изпусна чука и сякашъ онѣмѣ. Не вѣрваше на ушитѣ си. Пристѣпи крачка къмъ воина.

Като адски вой звучеха въ ушитѣ му страшнитѣ слова. Но, изтрѣпналъ въ ужасъ, той се опомни. Въ измжченото лице и просълзенитѣ очи на стария воинъ той видѣ сълзитѣ на цѣлия народъ.

И заплака, зарида съ гласъ...

Съ бързината на мълния вестъта се разнесе по села и паланки, проникна и въ най-затѣнтения кѣтъ. Настѣпиха още по-тревожни дни. Селянитѣ напуснаха селищата си и почнаха да прииждатъ къмъ престолния градъ. Народътъ, изчерпалъ всѣка надежда, сломенъ духомъ, въ пълно отчаяние предъ страшната неизвестность, се изправи предъ гладната смъртъ. Напразно бѣха проповѣдитѣ, напразно свещеницитѣ отъ черковнитѣ амвони произнасяха огнени слова въ името на всеблагия Отецъ — че следъ тежки страдания ще настѣпятъ благи дни, успокоение, миръ и любовь!... Че Богъ вижда страданията имъ. Че той ще възнагради великото имъ търпение, ще ускори възвръщането на заминалитѣ. Словата никого не утешаваха.

Всичко бѣ напусто.

Народътъ не вѣрваше.

Л и тѣ не се върнаха.

Малцина, малцина отъ храбритѣ воина на Иванко имаха щастието да видятъ опустѣлитѣ родни поля. Малцина бѣха тѣ — единствени свидетели на трагичната Иванкова смъртъ — и тѣ се отдалечиха, скриха се, изгубиха се въ своитѣ села, че тѣй повеляваше погазената войнишка честь.

Ала мълвата се носѣше съ лекотата на вѣтъра, говорѣше убедително, растѣше. Жени и невръстни деца тръгнаха по друмища и кръстопѣтища да питатъ и разпитватъ за дошлиитѣ отъ незнайното бойно поле. И никой нищо не знаеше, сякашъ никой не бѣше се върналъ. Само вестъта на Ивановата смъртъ се носѣше отъ уста на уста, чоплѣше раненитѣ отъ болка сърдца и носѣше мжката по неизвестно загиналитѣ по села и паланки.

Тъй се зареди день следъ день, тъй народътъ сви болката въ душата си, тъй постепенно се промѣняха четиритѣ годишни времена, докато настѣпи периода отъ униние къмъ трудъ, отрезвление и дейность.

Най-сетне народътъ се поокопити, почна да се съвзема. И животътъ неусѣтно протече по вѣчнитѣ улици на миналото.

Изоставенитѣ полета отново залюлѣха златна грѣдь. По сочинитѣ пасища запълниха вакли стада. По пристанищата закипѣ предишниятъ животъ . . .

Иванко и заминалитѣ воини заживѣха въ душата на народа, обезсмъртиха се въ тѣжнитѣ пѣсни, изплетени отъ базимения пѣвецъ на народнитѣ скърби и неволи. По чудно-хубавитѣ привечери, кога орачи и копачи се еръщаха отъ полето, тѣжно отекваше пѣсенята на минало величие, на минала слава — кървавата пѣсенъ на страданияето на единъ народъ, осжденъ още отъ ранни младини да изпие горчилката на историческата повеля.

Навредъ — въ дома на болярина, въ бордея на овчаря или въ ладията на риболовеца — тежко и убийствено се чувствуваше тѣгата по нѣщо изгубено, скъпо, мило . . .

Йолпани, въ едно кжсо време, каточе остарѣ съ десетки години. Отъ день на день силитѣ го напушаха, той ли нѣеше, гаснѣше. Той предчувствуваше вече задъ себе си стѣпкитѣ на дебнящата смъртъ, виждаше костеливия ѣ образъ. Крепѣше го неговата непоколебима вѣра. Отдавна той би напусналъ божия свѣтъ, ако въ душата му не блѣшукаше надеждната искрица за Иванковото възврѣщане. По звездитѣ ли гадаеше, по прелитането на птицитѣ ли или по свистенето на вѣтъра изъ скалитѣ, той таеше въ душата си предчувствието за радостта на приближаващия день, когато пакъ ще екне бойниятъ рогъ отъ стройната бранница и ще възвести неочакваното идване на Иванко, на храбрецитѣ.

Стариятъ войвода вѣрваше и очакваше, тъй както вѣрваше, че следъ свѣтълъ слънчевъ день настѣпва мрачна нощъ. И слѣзълъ предъ скалата, унесенъ, летѣше въ споменитѣ на безвъзвратно-отлетѣлото минало.

Въ малкия замъкъ на Йолпани, кацналъ на самотния морски брѣгъ, тогава живѣеше прекрасната Мира, съпруга на младия Йолпани. Тя имаше две деца — Любославъ и, помалкиятъ, Петъръ.

Седмица следъ голѣмия походъ стариятъ велможа от-
стѣпи замѣка на Мира, а самъ се настани въ крепостѣта.
Младата болярка покани за другарка съпругата на войвода-
та Сеславъ — Бояна. И дветѣ жени заживѣха уединено,
затворено, съ крепката вѣра, че скоро ще изгрѣе зорницата
на радостѣта. Но, уви! День следъ день минаваше въ на-
празно и мъчително очакване. Често тѣ осѣмваха седнали
една до друга — съзерцаващи обширното море и звездното
небе съ мисли по своитѣ обични мъже. Въ такива нощи
каточели нито едната не смѣеше да отправи взоръ къмъ
Калиакра. Защото тамъ, където вълнитѣ вѣчно се бунтузаха
и където небето сякашъ се опираше на морето, като испо-
лини се издигаха стройнитѣ бойници, които въ своето ка-
менно мълчание пренасяха дветѣ благородни жени въ неда-
лечното минало. Това ги измъчваше. Тѣ се вираха въ
далечината, въ необята, въ далечнитѣ трептящи звезди, тамъ,
където не миналото почива, а блести надеждата, бждащето,
неизвестното — съ трепетъ очаквано — утре. Можеби, тамъ нѣ-
къде ще изгрѣе радостѣта. А Калиакра, тъмна и загадъчна,
навѣваше само тѣга. Защото недавна, — какъ бърже ми-
нава времето, — оттамъ бѣ екналъ бойниятъ рогъ за сват-
бенитѣ тържества, оттамъ се възвести рождението на Любо-
славъ и оттамъ трѣгнаха тия, чиито мили образи срастнаха
въ душитѣ имъ. Сега тамъ бѣ тихо, мрачно, тѣжно — стари,
немошни воми сновѣха по кулитѣ.

Дветѣ жени вѣрваха въ Иванковата победа, вѣрваха въ
завръщането на храбритѣ воители. Неведнѣжъ, колѣничили
наредъ съ стария Йолпани въ малкия параклисъ на замѣка,
тѣ се молѣха и повтаряха:

— Слава на орѣжието имъ!

Надеждата на стария Йолпани бѣ и тѣхна надежда. То-
ва, което се говорѣше и което се чуваше, тѣ не знаеха.
Старецѣтъ старателно всичко укриваше и при всѣки случай
имъ разправяше за миналото, забавляваше ги. Тѣ забравяха
мѣката си, или се преструваха, но когато днитѣ се обѣрнаха
на година и чашата на търпението се прелѣ, дветѣ жени
почувстваха първитѣ студени прѣсти на печалната истина
и довѣриха мѣката си на стареца. Това отдавна знаеше ста-
риятъ Йолпани, но каточели едва сега почувствува болката.

— Мира, ти напразно тѣжишъ! — утешаваше я ста-
рецѣтъ, но не можѣ да се овладѣе. Презъ сълзи той спо-
дѣли страшната тайна, която знаеха всички и която тежеше
и измъчваше сърдцето му. И за първи пѣтъ тѣ се поглед-

наха въ очитѣ тѣй, щото въ загадъчното мълчание, което минутно последва, откриха онова, което действително знаеше цѣлиятъ народъ — безвъзвратната гибелъ на Иванковата браня. Това бѣ истината.

Старецътъ не усѣти, кога дветѣ жени се отдалечиха. Той остана самъ — до късно, дотагава, докато вечерницата затрептѣ и безбройни звезди обсипаха небесния сводъ. Мина се много. Пълниятъ ликъ на луната се скри задъ облакъ. Чуваше се пѣсенъта на морето. Тихо се разнесоха и сладкитѣ звуци на арфа.

Свирѣше Мира.

Стариятъ войвода сякашъ се пробуди отъ дълбокъ сънъ, трепна. Нѣщо неизразимо, буйно затрепна въ душата му, възвърна го къмъ действителността.

Мира никога не бѣ свирила тѣй, както сега. Колко пжти стариятъ войвода се бѣ захласвалъ въ нейната пѣсенъ, аккомпанирана отъ сладкозвучна арфа. Но сега — това бѣ дивна мелодия, псаломъ на недостигаемото, възвишеното и красивото, който пренася човѣка въ свѣта на блѣноветѣ и на неземното щастие. Това бѣ вълшебна приказка, що разказваха нѣжнитѣ прѣсти на прекрасната Мира. Скърбѣше ли тя или се радваше?

Старецътъ оброни глава. И по-живо се разлѣ дивната мелодия, изви като буря, премина въ плачуща нота, звънна и сякашъ замрѣ бавно и тихо въ приспивния ромонъ на вълнитѣ. Тихо и таинствено шумолѣха и листата на вѣковнитѣ смокини, които каточе пришепваха безутешната скръбъ на родината-майка — великата скръбъ по заминалитѣ неизвестно где свои чеда.

— Мира, ти плачешъ?

Никой не отговори. Нѣкакъ студено и чуждо проехтѣ гласътъ на стареца. Той стана, съ бавни крачки се приближи и се наклони на прозореца.

Пълниятъ ликъ на луната се оглеждаше о сребърния стативъ на арфата, откъдето хиляди краски прошарваха стаята. Мира и Бояна стояха съ отпуснати ржце, безмълвни, съ втренчени очи въ една неопредѣлена точка. И на дзетѣ очитѣ сълзѣха. Тѣ бѣха плакали.

— Мира! . . . Ти плачешъ. . .

— Не, татко! . . . Искамъ да си припомня приказката и пѣсенъта за оня хубавъ царски синъ, който следъ кървава битка е побѣгналъ при любимата си, разправилъ за побе-

дата и подвизитъ си, сетне се върналъ и изчезналъ . . . Тя бѣ любимата пѣсенъ на моя възлюбленъ Йолпани.

— Той е загиналъ, Мира, — прошъпна Бояна.

— Да, всички загинали . . .

Не! — прекъсна старецътъ. — Ние грѣшимъ въ скърбитъ си. Не трѣбва да се отчайваме, а да се надѣваме . . .

Старецътъ говорѣше несвързано, мъжа душеше гърдитъ му, той отчаяно ржкомахаше; влѣзе въ стаята, отмахна тежкитъ завеси отъ прозореца и се приближи до дветъ жени. Ала невидима сила ги застави да мълчатъ — никой не прогзори, каточели никой не смѣеше да проговори.

Стариятъ Йолпани не можа да удържи погледа на Мира. Въ нейнитъ хубави и голѣми тъмно-кафяви очи, въ които нѣвга трептѣше прелестъта на чаровнитъ лунни нощи, сега се отразяваше самата печаль. Въ тѣхъ се четѣше неизразимата душевна мъжа по загиналия съпругъ.

— Мира! . . .

Старецътъ отново се задави. Сълзитъ на младитъ жени силно го трогнаха. Опита се да ги утеши, да имъ говори за миналото, съ нѣжни думи да ги отведе въ царството на забравата, но уви! Самъ заплака, зарида.

Едно мъчително и необяснимо мълчание ги облада. Тѣ мълчеха, но мислитъ имъ бѣха съсрѣдоточени въ едно, тѣ се преплитаха и летѣха къмъ безкрая, къмъ незнайното, татъкъ кждето се е разиграла неизвестната трагедия на Иванковата брань, татъкъ нѣкжде въ тъмния просторъ на лунната нощъ, кждето, можеби, тѣхнитъ души летятъ къмъ царството на Всевишния . . .

Нѣкжде въ бездната на звездното небе една голѣма звезда се откъсна и полетѣ надолу. Каточели огненъ мечъ раздра небето.

~~Тя~~ — Ахъ! . . . — ужасиха се дветъ жени и се пригърнаха. Старецътъ се прекръсти. Но не следъ много друга звезда се откъсна, последваха я трета, четвърта, пета, — прошари се небето. Бѣ истински звезденъ дѣждъ, незапомненъ отъ дълги години.

Съ бавни крачки стариятъ Йолпани се опжти къмъ малкия параклисъ. Като сѣнки следъ него пристѣпваха Мира и Бояна.

Духътъ на отчаянието отново размаха мощнитъ си криле надъ ширнитъ поля. Всичко живо трѣпнѣше въ очакване

на нѣщо страшно, таинствено, което тежко се налагаше, тегише и душеше. Ралото се захвърли, стадата се прибраха, друмищата опустѣха, селата почнаха да се обезлюдяватъ. Отъ далечнитѣ села народътъ заприижда, други се прехвърлиха отвъдъ Дунава. Настъпиха смутни времена, несигурни дни.

По пѣтищата и кръстопѣтищата се заредиха керванитѣ на първитѣ изселници, водими отъ слѣпия инстинктъ на самосъхранението. Сякашъ нѣкакъвъ злокобенъ духъ скова и земя и небе, и по повелята на жестоката сѣдба напѣтзаше тая нещастна земя къмъ пустошь и разорение, — тая земя, предопредѣлена за плячка и похищение следъ всѣко десетилѣтие.

Една тайна, невидима сила мощно се налагаше. Това бѣ суевѣрието. И то взе връхъ надъ всичко. Негови изразители бѣха гадателитѣ. По указание на небеснитѣ свѣтила и прелитане на пицигѣ тѣ предсказваха бъдещето. Народътъ ги повѣрва и рухна всѣко единство и вѣра. Случайността бѣ на тѣхна страна. Защото, ако неизбежна случайностъ не би могла да оправдае поне частъ отъ тѣхнитѣ предсказания, тѣ отдавна биха се простили съ земния животъ подъ жестоко отмъщение на тѣлпата. Ала тѣхъ ги величаеха и тѣ взеха надмощие — вѣрваха ги. И уви! Тѣхнитѣ предсказания, подъ една или друга форма, се сбъднаха. Защото трагичната сѣдба на добруджанския край съвпада именно съ едно подобно предсказание, което обезвѣри и отне последната надежда на залутания въ отчаяние народъ, и той рухна, сдоби се, разпадна се на прахъ и пепель, за да не може никога да добие предишния си ликъ, какъвто създаде жестокиятъ Баликъ, пресъздаде и уякчи предприемчивиятъ Добротичъ и затвърди — за малко — добриятъ и славенъ Иванко.

Би казалъ човѣкъ, че зли духове бѣха сграбчили въ невидимитѣ си рѣце всѣки разумъ и всѣка доблестъ, обезличиха характера, отнеха будността, притѣпиха съзнанието. Подъ тежката мантия на помрачението страхопочтително надничаха и се кискаха колебанието и малодушието. И тъкмо въ тоя моментъ на отчаяние и душностъ гаданието на вражалеца се сбъдна:

— Рѣки отъ кръвъ ще потекатъ, безброй глави ще паднатъ, майки ще обезумѣятъ! . . .

Случайността дори изпревари предсказанието.

Далечъ, нѣкжде въ Кримския полуостровъ, мощното ханство на татаритѣ се разпаднаше подъ ударитѣ на тежки и непрекъснати междуособици. Първитѣ пълчища на разпадналитѣ ханове преминаха Дунава въ съюзъ съ турцитѣ. Голѣмиятъ и важенъ търговски центъръ на Добротичевитѣ земи — Преславецъ — безъ съпротива падна въ тѣхнитѣ рѣце, а когато тѣ настѣпиха къмъ гориститѣ възвишения, откъдето трѣбваше да проникнатъ въ сърдцето на Иванковата държава, тоя прочутъ центъръ и търговски кръстопжтъ бѣше се обърналъ на пепелище. Презъ крепостъта Мидия — седалището на Добротичевия братъ Тодоръ — татарскитѣ орди минаха като презъ опустѣло селище; малцината стари воини бѣха избѣгали, рововетѣ и стениѣ бѣха разрушени отъ самитѣ мидийци, които напуснаха всичко и забѣгнаха.

Вестъта за татарското нашествие съвпадна съ предреченото знамение. Народътъ напусна домъ и имотъ и съ затворени очи последва повелитя на жестоката съдба.

До кждето погледътъ се простираше, виждаше се върволякъ отъ хора и добитѣкъ, които се губѣха въ далечината. Напуснали роднитѣ огнища, тѣ се плѣзнаха по неизвестната плоскостъ на житейския пжтъ да търсятъ нови селища, да образуватъ нови семейни огнища — далече въ непознати и чужди земи.

Тѣй започна масовото опразване на богатитѣ Добротичеви земи, които за последенъ пжтъ се обезлюдиха и дадоха мѣсто на други, съвсемъ нови и неочаквани завоеватели, които по-после наложиха окончателния ликъ на тая богата, но нещастна земя. И тоя край — вѣчна арена на безбройни нашествия и войни — и този пжтъ, по силата на великитѣ исторически събития, изтрѣгна отъ обятията си своитѣ чеда и ги тласна въ водовърта на несретния животъ.

Тя, които останаха, се награмадиха въ Калиакра. Тукъ духътъ бѣ запазенъ и дори се готвѣше отбрана. Тукъ бѣха всички стари боляри, тукъ бѣха забѣгнали всички способни още да носятъ оржие.

День следъ день минаваше въ тежко изпитание, въ неизвестностъ и отчаяние. И всѣки день по незнайнитѣ друми се низеха върволици мъже, жени и деца.

А долу, край брѣга на морето, подъ самата бойна кула на малкия замъкъ, стариятъ Йолпани дѣлбаеше въ скалата годината 1395 — превземането отъ отоманскитѣ войски на славния Търновградъ. Тая печална новина се узна само преди два дни въ крепостъта и смрази кръвътя на всички.

— Свършено е! — заплака Йолпани.

И сега, когато издълба последната цифра, неволно, през сълзи пакъ повтори:

— Свършено! . . .

Следъ минутно вцепенение той се отегли и погледна каменната плоча. Въздъхна и дигна глава. Затвори очи. И като въ сънно видение предъ него поредомъ израстнаха величазитѣ образи на Баликъ, Добротичъ, Иванко. Той виждаше войводитѣ Тодоръ, Сеславъ, гледаше въ очитѣ племенника си Йолпани — виждаше цѣлото воинство, минала слава и величие . . .

Заплака, опомни се следъ дълго време и тръгна. Изкачи стълбитѣ и, преди да влѣзе въ замъка, се обърна. Бѣ тихо. Морето дишаше нѣкакъ морно, тежко. Отдалечъ, отъ височината, долитаха неясни гласове. Нѣкъде сякашъ плачеше жена.

Заобиколи цѣлия замъкъ. Нѣмаше никой. Чувствуваше се една смразяваща празнина. Надникна и въ малкия параклисъ. Освенъ снаха му и Бояна, тукъ имаше и други жени и деца. Това не го очуди. Тѣ бѣха смирено колѣничили и навели глави. Стариятъ свещеникъ бѣ предъ олтаря и имаше страненъ видъ. Едва се чуваше гласътъ му. Само устнитѣ му мърдаха, шепнѣха. Стариятъ Йолпани влѣзе. Никой не го видѣ. Поста малко и колѣничу — наредъ съ женитѣ и децата.

Гласоветѣ, които долитаха отъ височината, сега ясно се чуваха. Чу се конски тропотъ, дрънкане на оржие. По каменнитѣ плочи нѣкой бързо и твърдо крачеше. На вратата на параклиса застана воинъ.

— Войводо, идатъ! . . .

Никой не се обърна.

Стариятъ свещеникъ унесено величаеше името на Отца. Воинътъ се прекръсти, пристѣпи нѣколко крачки и колѣничу.

Отвѣнъ шумътъ се увеличаваше, бѣгаха, и все повече се чуваше дрънкане на оржие.

Въ крепостта засвири боенъ рогъ, забиха барабани. На главната бойница пламна буенъ огънь.

— Войводо, идатъ! . . .

Стариятъ Йолпани не чуваше. Навелъ низко глава, сълзитѣ му капѣха по мраморнитѣ плочи.

Въ това време предъ широкитѣ отворени крепостни врата народътъ бѣ се натрупалъ и съ мъжа влизаше вътре. Децата търсѣха майкитѣ си, майки търсѣха децата си.

Въ малкия замъкъ всичко бѣ въ безпорядкъ. Слугитѣ непрекъснато носѣха по цѣли товари покъщина и ги отнасяха въ крепостъта. Когато дойде редъ да се опразни семейното съкровище, стариятъ Йолпани се прости съ дветѣ жени и замина за Калиакра. Тамъ той не смѣеше да стѣпи. Мира и Бояна останаха да се разпореждатъ. Децата отъ два дни бѣха въ крепостъта.

Замъкътъ бѣ оголенъ, опустѣ, каточели бѣ напуснати преди години. Тежкитѣ сребърни и златни украшения отъ стени бѣха откъртени. Всѣка стѣпка глухо отекваше по празнитѣ стаи. Последни напуснаха замъка Мира и Бояна. Когато се изкачиха по стрѣмнитѣ стѣлби и излѣзоха на равнината, предъ тѣхъ се откри странна гледка: последнитѣ бѣглеци, откъснали се отъ домъ и имотъ, съ мъжа прииждаха къмъ крепостъта — прииждаха отъ всички направления, изморени, отчаяни, съ последни сили, едва крепящи се на нозе.

Мира се обърна и погледна долу, къмъ замъка. Тамъ бѣ тихо. Разклоненитѣ дървета, омърлушени, прострѣли тжно клоне надъ малкия параклисъ, сякашъ сподѣляха мъката на изоставената обителъ. Насреща, малко настрани, се бѣлѣеше каменната плоча, уравнена о скалата. Отражението на слънчевитѣ лъчи отъ морето играеше по цифритѣ въ нѣкаква странна свѣтлина — каточели цѣлата скала бѣ пламнала въ огънь и горѣше. . .

— Погледни! — прошепна Мира и прострѣ ржка къмъ скалата. — Не виждашъ ли каква странна свѣтлина играе върху плочата на татко? . . .

Бояна хвърли само бѣгълъ погледъ надолу, където замъкътъ се губѣше въ зеленина. Очитѣ ѝ бѣха впити по направление на главната бойница на крепостъта. Оттамъ се даваха сигнали. Тѣ тръгнаха, последвани отъ слугитѣ.

Подъ намѣтката на Мира се показваше краятъ на тежъкъ мечъ, — Мира бѣ взела меча на Манастрасъ . . .

Замъкътъ на Йолпани се намъраше вѣнъ отъ укрепената линия или, по-право, дълбокиятъ прорѣзъ започваше

съ нѣколко стотинѣ крачки отъ първия ровъ, тъй че опасността да падне въ неприятелски рѣце бѣ голѣма. Иолпани заповѣда, следъ като се опразни замѣка, да се разрушатъ стълбитѣ до височината.

Калиакра бѣ силно укрепена. Предъ входнитѣ врата, където се издигаха първитѣ бойници, на достатъчно разстояние единъ отъ другъ, се простираха три реда добре укрепени ровове, чиито краища се опираха до стрѣмнитѣ брѣгове.

Калиакра гъмжеше отъ народъ. Тукъ бѣха побѣгнали всички останали войводи и боляри, а народътъ въ огромното си болшинство, още при първото известие за татарското нашествие, не намѣрилъ мѣсто въ Калиакра, пое пътя на изгнанието.

Войводитѣ Вѣнцеславъ, Войсилъ и Петъръ, начело съ стария Иолпани, бѣха взели всички предохранителни мѣрки и бѣха разпредѣлили малцината воини по мѣстата си. Въ цѣлата крепостъ се чуваше дрънкане на оржие и непрекъснатъ шумъ отъ разтоварване на храни и припаси. Седмица се изменя въ трескаво приготвление.

Една ранна утринъ на могилата до изворитѣ пламна първиятъ сигналенъ огънь.

— Идатъ!

Свѣткавиченъ потресъ замрази кръвта по жилитѣ. Отъ първата бойница ечна боенъ рогъ и малобройната конница на войводата Петъръ полетѣ къмъ могилитѣ.

Клепалото на „Св. Никола“ непрекъснато биеше. Жени, старци и деца, колѣничили, слушаха, можеби, последнитѣ слова на стария свещеникъ. Можеби, защото неприятелтъ не се появи и денътъ мина въ молитва — вжтре въ крепостта и въ напрегнато очакване — на бойницитѣ.

Два дни по-късно, още зора не бѣше се пукнала — и пламнаха сигналнитѣ огньовете. Въ лекия утриненъ здрачъ пламъцитѣ извиваха кървави езици къмъ висинитѣ и сякашъ лижеха бездната на чезнещата тъмнина. Едва видимитѣ кърваво-червени лъчи на изгрѣващото слънце потопиха въ кръвъ тъмно-зеленитѣ води на спокойното море.

Бѣ тихо. Една приятна лекота изпълваше гърдитѣ. Денътъ се раждаше съ мощенъ призивъ къмъ новъ животъ, озаренъ отъ вѣчната усмивка на ранната младостъ.

И когато първиятъ слънчевъ лъчъ, надигналъ се отъ безкрая на хоризонта, пропѣлъзъ по купола на „Св. Никола“ и озари въ чудно сияние позлатения кръстъ, въ крепостта се разнесе първата трогателна вестъ — геройската смъртъ на

младия войвода Петъръ, заедно съ шепа свои сърдцати конници.

Къмъ надвечеръ полето почернѣ отъ неприятелски орди. Следъ първитѣ, прѣснати въ безпорядкъ, пешаци и конници бавно и тежко настѣпваха гъсти колони, чиито два фланга се опрѣха до брѣговетѣ.

Надалечъ, колкото очитѣ виждатъ, се низеха неприятелскитѣ шатри, около които, като роякъ пчели, гъмжеха неприятелскитѣ войски.

Настѣпи нощъ — черна и дълбока, нощъ тиха, съ хиляди блещукащи звездички на небето — и потоци въ непрогледенъ мракъ и крепостъта, и полето, и широкитѣ морски далечини.

На „Св. Никола“ мъждѣха безброй вощеници, чиято мъртвешко-бледа свѣтлина придаваше странно изражение на позлатенитѣ и посребрени ликове на светиитѣ. Мъже, жени и деца бѣха колѣничили — смирено навели глави, безгласно се молѣха. . .

Калиакра, мощната и дивно хубава столица на Иванко, бѣше обсадена!

Кой би казалъ вчера, че тамъ, кждето се издигаха високи каменни здания, тамъ, кждето се ширѣха хубави просторни градини, засѣнчени отъ столѣтни брѣстове и дрѣнови дървета, тамъ, кждето благоухаше ароматътъ на чудни екзотични цвѣтя, донесени и присадени отъ далечни краища, днесъ ще бждатъ превърнати въ димящи пепелища? Кой би казалъ вчера, че тамъ, кждето животътъ буйно кипѣше, днесъ ще бжде жалка руина, пустошь?

А ето — трети день откакъ кипи жестока, неравна борба.

Цѣлата ширна равнина горѣше. Стихийни пламъци се издигаха до небесата, рушеха, поглѣщаха и доунищожваха последнитѣ останки на дворци, къщи и лагери. Цѣлата необятна равнина бѣ потопена въ огънь и пламъкъ. И тамъ — около съсилнитѣ и оголенитѣ отъ пламъка дървета — сновѣха сѣнки, силуети на хора. Като хищници тѣ прибѣгваха, подскачаха и събаряха, къртѣха — избиваха смъртно раненитѣ.

Стонове и вопли, предсмъртни стенания, викове на ужасъ и победа оглушаваха околността.

Самата смъртъ върлуваше и косѣше живота. Предъ първитѣ стени трупъ надъ трупъ се награмадяваше — сте-

на отъ човѣшки тѣла, която бучеше и стенѣше въ предсмъртна агония, въ последно издихание.

Цѣли дванадесетъ дни упорствуваха малцината храбреци. На дванадесетия день кървавитѣ лѣчи на зараждащото се слънце цѣлунаха неизстиналитѣ още трупове на последнитѣ герои на Добротичевитѣ земи.

Останалитѣ десетина храбреци и женитѣ още упорствуваха.

Вжтре, въ самата крепостъ, жени, старци и деца обикаляха пропастьта — бавно, тежко, съ изсѣхнали сълзи на очитѣ, съ сподавени въздишки — падаха на колѣне, ставаха, вървѣха, обикаляха едни и сѣщи мѣста. Всички очи бѣха отправени къмъ небето, къмъ Господа Бога, който бѣ толкова далечъ и който нищо не видѣ, нищо не чу! Начело пристѣпваше стариятъ свещеникъ, пригърналъ иконата на св. Никола Чудотворецъ, и пѣеше осанна...

Въ сѣщия мигъ на тѣсния входъ кипѣше ужасна битка. Мощно се носѣше остървениятъ викъ на неприятеля отвънъ, викъ на ужасяваща победа, който поглѣщаше стенанията на ранени и умиращи.

Окървавенъ старецъ, съ ужасно обезобразено лице и увиснали рѣце, се притече, помжчи се да цѣлуне иконата и падна.

— Господи, виждашъ ли?

Въ ответъ стариятъ свещеникъ изпусна светия ликъ — иконата падна, глухо закѣнтѣ о камѣнитѣ и се разполови на две. Ужасени побѣгнаха всички — въ черквата и около черквата — надъ самата пропасть.

Погледитѣ безпомощно сезираха въ необятната ширина на развълнуваното море, къмъ страшната пропасть и къмъ небето.

Устнитѣ мълвѣха:

— Кжде е Иванко? Кжде сж доблестнитѣ войводи, где сж храбритѣ воители?...

— Мира! Остави, захвърли този мечъ!...

На тѣсния входъ саби и копия се кръстосваха, трошаха се, кръвъ се лѣеше.

— Мира!...

Въ ужасъ стариятъ Йолпани се оттегли и падна. По ржката му отъ стрoшения мечъ се струеше алена кръвъ.

Погледът му за последен път обгърна срутващата се бойница и се спрѣ на входа.

Мира бѣ заела неговото мѣсто и отчаяно размахваше блестящия мечъ на Манастрасъ, чиито кърваво-червени рубини искрѣха право въ очитѣ на стареца. Редомъ съ нея, освенъ нѣколцина храбреци, достойно упорствуваха десетина девойки. Тѣ бѣха заели мѣстата на своитѣ бащи, геройски паднали подъ смъртоноснитѣ копия на неприятеля. Тѣхниятъ беззаветенъ героизъмъ даде воля на малцината храбреци, които съ нови сили и въодушевени отъ сиѣлостта на девойкитѣ отстояваха противъ многобройната сгань.

Въ неравна, непрекъснатата борба денътъ преваля. Припадна тъмна нощъ.

Виковетѣ утигнаха, престанаха да звѣнятъ оржията. Настана затишие — страшно, заледеняващо сърдцето затишие, като следъ всѣка жестока битка.

— Мира, защо не ме чу? . . .

Отъ дълбоката рана на гърдитѣ му клокочеше кръвъ. Стариятъ войвода се борѣше съ последни сили.

— Защо не ме чу? . . . Когато блесна сабята въ ржката ти, стори ми се, че всичко пропадна. Ти носѣше сабята на предателя. . . Блѣсъкътъ на скъпоценнитѣ камъни горѣше като очитѣ на Манастрасъ, излъчваше предателство, беда. . . Бѣхъ поразенъ. Тогава ме нараниха. Азъ още имахъ сили, азъ се борѣхъ. Но ти не ме чу! . . .

Задуши се. Гласътъ му хриптѣше въ предсмъртна агония. Отпусна глава.

— Не! . . . Раната не ме боли. Гори ме сърдцето, топи се. Блѣсъкътъ на кърваво-червенитѣ рубини по дрѣжката на предателската сабя изгаря, гори, убива. . . Мира, защо не ме чу? Захвърли този мечъ! Той носи поражение. Мира! . . .

И повече не можа да говори. Само устнитѣ му мърдаха. Склони глава на скута ѝ. Въ гаснещия му погледъ имаше укоръ.

— Татко, прости! Азъ грѣбваше да бжда до тебе! . . .

Но старецътъ бѣше вече мъртъвъ.

Мира се наведе и цѣлуна челото му. И не заплака. Бѣше ли сгрѣшила? Не! Съ тоя страшенъ мечъ тя се би до тъмно. Нейното присѣствие, нейното небивало геройство насърдчи малцината бойци, даде имъ пламенна воля, подкрепи силитѣ имъ и тѣ отблѣснаха неприятеля.

Нощта бѣ тъмна и тиха.

Долу въ пропастъта се носѣше сподавецъ викъ—стонъ на умиращъ. Татъкъ къмъ черквата, гдето като мъртвешки очи блѣщукаха свѣтлинки, плачеха жени, деца, безпомощни старци.

Мира се изправи. Дигна меча и го захвърли въ пропастъта. И забърза къмъ черквата.

Отчаяни, изнурени отъ мъка и безсъние, изгубили ума и дума, съ смъртно бледи лица, тукъ, въ светата обителъ, безнадежно всички чакаха последния си часъ. Би казалъ човѣкъ, че мълкомъ, безъ ролотъ и съвсемъ равнодушно тѣ бѣха готови да сложатъ главитѣ си подъ меча на неприятеля.

Хрипкавиятъ, едва чутъ гласъ на свещеника нѣкакъ тихо и тѣпо произнасяше:

— Да бжде волята Ти!

Колко време Мира стоя като вцепенена, не помнѣше. Когато дигна глава, сякашъ се бѣ събудила отъ дълбокъ сънъ. Свѣщитѣ догаряха. Изъ въздуха се носѣше тежка, задушлива миризма на восъкъ и изгорѣло. Свещеникътъ лежеше предъ олтаря. Той бѣ падналъ отъ безсилие. Въ рѣце бѣ стисналъ светия кръстъ.

Мира се приближи къмъ олтаря. Наведе се надъ свещеника. Не бѣше уирѣлъ. Устнитѣ му мълвѣха. Наведе се по-низко и чу:

— Да бжде волята Ти! . . .

Точно насреща ѝ, обкована въ масивно сребро, бѣ голѣмата икона на св. Георги. Свѣтлината отъ догарящитѣ свѣщи се пречупваше о позлатения ореолъ надъ главата му и о грамадния сребъренъ мечъ. Подъ нея, на земята, бѣ сложена разполовената на две икона на св. Никола Чудотворецъ.

Мира дигна иконата. Но погледътъ ѝ се спрѣ на сребърния мечъ на св. Георги. Нѣкога, като дете, тя бѣ заковала тоя мечъ. . . Споменитѣ за миналото я задушиха. . .

— Да бжде волята Ти. . . — мълвѣше падналиятъ отъ немощъ свещеникъ.

— Не! — извика Мира. — Ще бжде нашата воля! . . .

Гласътъ ѝ прокѣнтѣ изъ черквата. Каточели нѣкакъ живителна струя изпълни сърдцата на всички. Раздвижиха се. Свещеникътъ се изправи на колѣне и изуменъ гледаше Мира. Всички погледи се отправиха къмъ нея. Каточели тя изникна отъ земята, каточели тежкитѣ мраморни плочи се измѣстиха и израстна тя — очакваната надежда, спасението.

Мъртво-бледата трептяща свѣтлина на догарящитѣ свѣци придаваше на лицето ѝ странно изражение. Сякашъ тя се бѣ откъснала отъ светитѣ изображения на стената.

— Ще бжде нашата воля! . . .

— Ще бжде! — чу се въ ответъ. До вратата бѣха застанали нейнитѣ дружки, които до късно рамо до рамо съ нея се биха съ неприятеля. Дрехитѣ имъ бѣха окжсани, коситѣ разплетени — тѣ цѣли бѣха опръскани съ кръвъ. Въ обезумѣлитѣ имъ погледи се четѣше готовность да упорствуватъ до край, да паднатъ геройски, както паднаха тѣхнитѣ бащи . . .

— Ще бжде! — продължи Мира. — Зората ще приветствува победителя надъ съсипнитѣ на Калиакра. Нашитѣ паднаха до единъ. Тѣ загинаха, изпълниха достойно своя дългъ, — нито единъ отъ тѣхъ нѣма да види родната земя подъ неприятелски кракъ. Тѣ умрѣха щастливи, отдали последна данъ за бащинията, за насъ, а ние . . .

Снопъ лунна свѣтлина се промъкна презъ широкия отворъ и облѣ снагата ѝ въ трептящи сребърни вълни. Въ очитѣ ѝ пламтѣше воля и решителность. Тя бѣ величествено красива, излѣхваше сила и власть. Думитѣ ѝ направо се забиваха въ наболѣлитѣ сърдца и притяпяваха отчаянието.

— Ние ще последваме нашитѣ храбреци. Ние ще докажемъ предъ свѣта и предъ Всевишния, че героитѣ иматъ доблестни жени, които заедно съ тѣхъ ще легнатъ въ гроба, заедно съ тѣхъ ще отнесатъ и славата и почеститѣ. Ние нѣма да оставимъ да се гаврятъ съ нашата честь . . . Дайте си воля, съберете последни сили и погледнете право въ очитѣ смъртта. Тѣй умрѣха вашитѣ бащи, братя и синове! Тѣй ще свършимъ и ние — достойно, съ честь — като тѣхъ . . .

Мира говорѣше унесено, отъ душа, изливаше въ пламенни слова мжката, гнетяща сърдцето ѝ, мжката и болката на нещастнитѣ майки и девойки, които нѣкакъ като стреснати отъ сладостенъ сънъ я слушаха, сподавили неутешно скръбъта въ душитѣ си. Всички бѣха на крака. Невидима, божествена сила ги възвърна въ ужаситѣ на страшната действителность, тѣ дигнаха глави и видѣха костеливата ржа на смъртта. . .

Загинаха всички. Камъкъ надъ камъкъ не остана отъ роднитѣ огнища, — всичко се превърна въ димъ и пепель.

Дойде тѣхниятъ редъ — на женитѣ, на децата. Смъртта бѣ открила ледени обятия, а задъ нея, въ ехиденъ смѣхъ, кършеше снага позорътъ. . .

Злодеи ще се гаврятъ съ тѣхната честъ, ще устройватъ победни пиршества, ще пиятъ и ще пѣятъ, а въ ушитѣ имъ ще се носи предсмъртниятъ викъ на баща, братъ, близъкъ. . .

Не! Гласътъ на Мира говорѣше за честъ, достойнство — за сладка смъртъ:

— А вие, млади и прекрасни девойки, елате, пристъпете насамъ. Чуйте какъ долу вълнитѣ весело се догонватъ, милватъ скалитѣ и пѣятъ пѣсенъта на безсмъртието. Въ тѣхъ се оглеждатъ хиляди небесни очи и радостно трептятъ надъ игривата водна грѣдь. Безсилни тѣ се мжчатъ да се откъснатъ отъ висинитѣ, да полетятъ долу, да се впуснатъ въ вихъра на вѣчната игра на воднитѣ стихии. Защото тамъ е безначалието, вѣчниятъ покой на суетния животъ. . . Тамъ чакатъ вашитѣ женихи. Тѣ ви зоватъ на сватбени пиршества, зоватъ ви въ дивитѣ морски покои, где вълнитѣ пѣятъ вълшебни пѣсни. Елате. . . Тамъ е тѣй хубаво, тѣй красиво, — тамъ е вѣчното щастие. Ржка за ржка ние дружно ще полетимъ. . . Тѣлата ни ще останатъ по скалитѣ, но души-тѣ ни ще литнатъ по безбрѣжнитѣ простори къмъ свѣтитѣ висини, къмъ вѣчния миръ, където, можеби, отдавна чакатъ нашитѣ бащи и братя. . .

Отдавна се бѣ съзорило. Свежиятъ морски вѣтрець разгони орѣдѣлия димъ отъ последнитѣ догорѣли свѣщи и погали съ хладни милувки измжченитѣ лица. Не се чуваше ни хленчъ, ни стонъ.

Стариятъ свещеникъ изпълни своя дългъ: благослови и полетѣ въ бездната. Следъ него полетѣха много майки съ децата си: — последното прости простена съ усмивка на устата. И съ усмивка ги изпратиха — девойкитѣ, хубавитѣ, прекрасни девойки, последнитѣ свидни чеда на Добротичевитѣ земи. . .

Съ изсъхнали сълзи на очитѣ, съ разплетени коси, тѣ пѣеха предъ свещения олтаръ. Тѣ пѣеха за ранната младостъ, за вѣчното щастие, което се носи на златна колесница въ висинитѣ. Тѣ пѣеха и благославяха вѣчната любовъ, която лети тѣй далечъ отъ тѣхъ, тѣ пѣеха. . .

— Кжде сж доблестнитѣ войводи, где сж храбритѣ воини да посрещнатѣ своитѣ невѣсти?

Тѣ бѣха готови, премѣнени, окичени като предѣ сватба, предѣ самия олтарь — една крачка отѣ съпружеското ложе — зиналата бездна, кждето смъртъта широко бѣ открила дверитѣ на хладнитѣ си покои.

Пладне мина. Тѣ отдавна бѣха готови — четиридесетѣ вѣнчила безѣ женихи бѣха колѣничили предѣ празния олтарь. Бѣха останали четиридесетѣ. Останалитѣ полетѣха въ бездната съ майкитѣ си.

Отѣ широкия низъкѣ отворѣ вѣеше леко морскиятѣ вѣтрецѣ. Оттамѣ се пусна стариятѣ свещеникѣ. Оттамѣ тѣ чуха последното майчино прости. Оттамѣ се откриваше ясната синевина на простора — чисто и свѣтло, като тѣхнитѣ души. И погледитѣ имѣ се спираха тамѣ. Защото тамѣ бѣ крайниятѣ предѣлъ на живота. . .

Екна последниятѣ викѣ—викѣ на победа, на диво остървление, на ужасѣ. Последнитѣ воини сложиха главитѣ си, но не изпуснаха мечоветѣ. Неприятелътѣ мина върху тѣлата имѣ и възтържествува.

Калиакра бѣ превзета!

Останалитѣ тукѣ и тамѣ, сгущени между скалитѣ, старци и обезумѣли отѣ ужасѣ жени, не намѣрили достатъчно смѣлостѣ да се хвърлятѣ въ пропастьта, скоро свършиха земния си дѣлъ подѣ ножа на победителя. А когато блеснаха окървавенитѣ мечове и копия на черковната врата, последната девойка, заловена за своята другарка, полетѣ въ пропастьта.

Ржка за ржка, сплели коситѣ си една съ друга, тѣй намѣриха ранната си смъртъ въ пропастьта, надѣ остритѣ скали и дълбоки води, четиридесеттѣ девойки.

И когато съ шумѣ и трѣсъкъ се откъртваха обкованитѣ съ злато и сребро икони отѣ олтаря и се разграбваха скжпитѣ одежди и свети прибори, въ далечината, на хоризонта, слънцето бавно затѣваше въ бездната на ноцѣта.

Кърваво-червенитѣ лжчи трепетно заиграха по пѣнливитѣ води, окървавени отѣ кръвъта на невиннитѣ девойки, и цѣлунаха за последенѣ пжтъ Добротичевитѣ земи, оросе-

ни съ кръвта на последнитѣ воини. За последенъ пжть тѣ озариха въ чудни багри димящитѣ развалини на Калиакра—столицата на единъ малъкъ, но доблестенъ народъ, който въ краткото си, но славно сществувание проблесна като летяща звезда въ историята на човѣчеството и се разпадна, загуби се, изчезна, за да се яви днесъ въ свѣта на цивилизацията съ едва личащи останки отъ срутени стени, следи отъ дълбока древность, оспорвани още отъ кои времена и императори сж останали.

III

Историята мълчи. Само нѣколко реда.

Отъ 1395 година трагичната съдба на Добруджа чезне въ непрогледния мракъ на неизвестността.

Единствено срутениѣ стени, останкитѣ на изринати кжщни основи, могили и буренясали ровове — днесъ свѣрталища на змии и гущери — сж нѣмитѣ на изчезване свидетели на нѣкогашното величие на Калиакра.

И кой би казалъ днесъ, че тукъ нѣвга сж тжпкали честити князе и войводи, че тукъ е тупгъло сърдцето на необятнитѣ простори на Добротичевитѣ земи? Историята мълчи.

Само старитѣ коренни жители предаватъ отъ поколѣние на поколѣние легендата за четиридесеттѣ девойки. Тѣ живѣятъ въ сѣкровищницата на народната душа. Когато се хвърлили въ бездната, тѣ се преобърнали на морски нимфи. Преселили се въ морскитѣ дълбини, издигнали вълшебни палати и заживѣли приказенъ животъ.

Въ желанитѣ интимни мечти на младата добруджанка отъ крайбрѣжието тѣ сж олицетворени въ символъ на неземна красота. Защото тѣ сж израстнали въ душитѣ имъ, живѣятъ, бродятъ по пустинния брѣгъ и даряватъ съ прелести младитѣ моми. Старъ обичай е въ лунни нощи годеници да се кжпятъ въ морето край скалитѣ на опредѣлени мѣста — сборища на морскитѣ девойки, кждето водата освежава тѣлото и придава на кожата бѣлотата на лебеда. . . Четиридесеттѣ девойки били прелестни, свежи и бѣли като лебедъ.

Кой риболовецъ, кой посетителъ, пренощувалъ на Калиакра, когато нощта разкрива своята омая подъ сребърния луненъ свѣтликъ, не е слушалъ дивната пѣсень на четиридесеттѣ девойки? Шумътъ на вълнитѣ, свистенето на вѣтъра по скалитѣ сякашъ нашепватъ скръбта на миналото, при-

вличатъ и приковаватъ вниманието, — мислитѣ неволно летятъ къмъ миналитѣ дни. Тогава сякашъ виждашъ какъ отъ всѣки плисъкъ на вълнитѣ изскачатъ чудно красиви девойки, припкатъ, нареждатъ се по скалитѣ и пѣятъ недопѣтата пѣсенъ на своята младостъ. Виждашъ ги и слушашъ. . .

Но погледнешъ ли грамадния масивъ на Калиакра, погледнешъ ли страшно висналитѣ скали, — тоя вѣчень стражъ на бурното Черно-море и на свѣтлото и мрачно име на Добруджа, — неволно мислитѣ се пресичатъ и предъ тебе израства великата безкрѣстна гробница на единъ народъ, единственъ който живѣе само въ хубавитѣ легенди на старитѣ крайморци, легенди неизвестни, непознати, сжщо тъй като неизвестната историческа сждба на тоя благословенъ отъ Бога и проклетъ отъ хората черноземъ.
